

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Kaja Arulepp

**KARISTUSSEADUSTIKU § 394 lg 1 p 3
KARISTATAVUSALA MÄÄRATLEMINE**

Magistritöö

Juhendaja:
PhD Laura Aiaots

Tallinn
2021

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Rahapesu varjamisteo regulatsioon rahvusvahelisel tasandil	8
1.1. Rahvusvahelisest õigusest tulenevad nõudmised rahapesu kriminaliseerimisel	8
1.2 Rahapesu kriminaliseerimine EL üleselt	11
1.3 Rahapesu varjamiskoosseisu sisustamine rahapesu kriminaalõiguse direktiivis	14
1.3.1 Kuritegelik tegevus	15
1.3.2 Vara	20
1.3.3 Varjamine	22
1.3.4 Tahtlus	25
2. Rahapesu regulatsioon siseriiklikus õiguses	27
2.1 Rahapesu varjamiskoosseisu väljakujunemine	27
2.2 Rahapesu varjamiskoosseisu sisustamine enne rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist	30
2.2.1 Kuritegelik tegevus	30
2.2.2 Vara	35
2.2.3 Varjamine	36
2.2.4 Tahtlus	39
2.3 Rahapesu ja süüteo toimepanemise tulemusena saadud vara käitlemise koosseisu eristamine	40
3. Rahapesukoosseis peale direktiivi jõustumist	43
3.1 Rahapesu kohaldamisala määratlemine peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist	43
3.2 Rahapesu sisustamise võimalik vastuolu EL direktiivist tuleneva rahapesu määratlusega	47
Kokkuvõte	51
Summary	57
Kasutatud allikad	61

Sissejuhatus

Eestis on rahapesu kuriteona sätestatud karistusseadustikus¹ (edaspidi KarS) § 394 välisviitelise koosseisuna, mille definitsioon on avatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse² § 4 lg-s 1.³ Tulenevalt eelnimetatud paragrahvidest on kuriteona karistatavad järgmised rahapesu käitumisvormid: 1) muundamistegevused muundamine ja üleandmine, 2) kolmanda isiku teod omandamine, valdamine, kasutamine 3) varjamisteod⁴.

Varjamine kui rahapesukoosseisu kolmas käitumisvorm tähendab kuritegelikust tegevusest saadud vara või selle asemel saadud vara tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise või omandiõiguse varjamist või varaga seotud muude õiguste varjamist (RahaPTS § 4 lg 1 p 3). Sellises sõnastuses on varjamisteo objektiivne koosseis kehtinud alates 2017. aastast, kui võeti üle Euroopa Liidu (edaspidi EL) rahapesu tõkestamise IV direktiiv⁵. Varjamiskoosseisu sõnastus jäi kehtima ka peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi⁶ jõustumist 03.12.2020, mida on nimetatud ka kuuendaks rahapesu direktiiviks. Nimetust rahapesu kriminaalõiguse direktiiv (*directive on money laundering criminal law*) on peetud asjakohasemaks, sest antud direktiiv ei muuda neljandat ega viiendat rahapesu direktiivi, vaid jääb olemasoleva regulatsiooni kõrvale täiendades regulatsiooni karistusõigust puudutavate minimaalse ühtlustamise aspektidega.⁷ Rahapesu kriminaalõiguse direktiiviga (edaspidi töös direktiiv) kriminaliseeritakse rahapesu EL üleselt, mistõttu võib see kaasa tuua muudatusi rahapesu varjamiskoosseisu tõlgendamises siseriiklikus õiguses.

Rahapesu on oma olemuselt ennekõike protsess ebaseaduslikult saadud tulu ja selle tegeliku omaniku varjamiseks, legaalse kuvandi loomiseks muudetakse vara vormi ja samal ajal säilitatakse kontroll vara üle⁸. Tulenevalt rahapesu olemusest on vara tegeliku päritolu

---

¹ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364.

² Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. – RT I, 17.11.2017, 2.

³ Edaspidi töös viide KarS § 394 lg 1 p 3.

⁴ I. Tibar. KarS § 394/7. – Karistusseadustik. Komm vlj. 4 vlj. Tallinn: Juura 2015.

⁵ 20. mai 2015. a Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) nr 2015/849, mis käsitleb finantsüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ. – EL T L 141/73.

⁶ 23. oktoober 2018. a Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) nr 2018/1673 rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. – EL T L 284/22.

⁷ Dannecker, G. Money laundering and corruption: legal framework and distinctive features of German criminal law. Criminal Law aspects of the protection of the financial interests of the European union. Budapest: Wolters Kluwer Hungary Kft 2019, lk 235.

⁸ Gilmore, W. C. Dirty money: the evolution of money laundering countermeasures. Third edition. Council of Europe Publishing 2004, lk 32.

varjamine ja vara näitamine seaduslikuna omane rahapesu kõigile kolmele käitumisvormile,⁹ kuid rahapesu kolmandas käitumisvormis on kriminaliseeritud erinevad varjamistoimingud, mis viiakse läbi rahapesu objektiks oleva vara kriminaalsuse varjamiseks. Varjamiskoosseis on lai, hõlmates kõiki tegevusi, mida varaga teha saab. Vastavalt RahaPTS sätestatud rahapesu definitsioonile saab varjamistoimingutega varjata vara tõelist olemust, päritolu, asukohta, käsutamiskiisi, ümberpaigutamist, omandiõigust ja muid varaga seotud õigusi.

Rahapesu varjamistoimingud moodustavad valdavas osas igapäevsae tavapärase käitumise¹⁰ ning kolmanda isiku silmis ei pruugi antud tegudes olla midagi ebatavalist. Näiteks sularaha võetakse välja, tehakse ülekandeid ühelt arvelduskontolt teise isiku arvelduskontole, väljastatakse arveid, sõlmitakse laenu-, ostu-müügi lepinguid. Samas võib olla väljastatud arve näilik, mille eesmärgiks on üksnes luua rahaülekandele legitiimne kuvand ning tegemist võib olla varjamistoiminguga rahapesu tähenduses. Samuti on Riigikohus öelnud, et tuginedes üksnes varjamiskoosseisu definitsioonile, siis varjamistegevus rahapesu tähenduses ei erineks igapäevasest käitumisaktidest. Selline lähenemine laiendab rahapesu mõistet põhjendamatult ka kõikidele varalist kasu hõlmavatele kuritegudele ning hägustub rahapesu koosseisu kehtestamise aluseks olev õigushüve¹¹. Riigikohus on laia sõnastusega koosseisu kohaldamisala probleemi lahendanud rahapesu koosseisu kitsendava tõlgendamisega, sisustades oma seisukohtades koosseisu objektiivsed tunnuseid ning ära määratledes, millised teod üldse rahapesuna on subsumeeritavad.

Riigikohus on leidnud, et varjamise toiming peab vara tegeliku omaniku varast piisavalt distantseerima ja varjamisel peab olema kuritegelikul teed saadud varaga tehtavates õigustoimingutes keskne osa.¹² Riigikohus on normi kohaldamisala kitsendanud seisukohaga mille kohaselt saab teo rahapesukoosseisu alla subsumeerida üksnes siis, kui sellel teol on ka reaalne potentsiaal majanduse normaalse toimimise kahjustamiseks¹³. Samas ei tulene rahapesu kriminaalõiguse direktiivist tingimusi, mis seaksid rahapesu koosseisu kohaldamisala

---

⁹ Feldmanis, F., Ploom, T. Rahapesu kriminaliseerimine: kelle suhtes ja miilise põhjendusega. – *Juridica* 2007/3, lk 184.

¹⁰ Mitsilegas, V. Money laundering counter-measures in the European union. A new paradigm of security governance versus fundamental legal principles. *Kluwer Law International*: 2003, lk 107.

¹¹ RKKKo 3-1-1-68-10 p 12.

¹² RKKKo 3-1-1-34-05 p 12, 27; RKKKo 3-1-1-68-10 p 15, 17.

¹³ RKKKo 3-1-1-68-10 p 13.

sõltuvusse pestud raha väärtusest või kas rahapesuga majanduskäibe usaldusväärsust ka tegelikult kahjustati¹⁴.

Rahapesu inkrimineerimisel tuleb ära näidata vara kuritegelik päritolu ehk vara pärinemine rahapesule eelnenud kuritoest. Tulenevalt RahaPTS § 4 lg 5 ei eelda rahapesu eest vastutusele võtmine eelkuriteo kõikide üksikasjade kindlaks tegemist. Seadus ei täpsusta, millised on sellised juhul need asjaolud, mis tuleb vara kuritegeliku päritolu tuvastamiseks kindlaks teha. Praktikaks ei ole selge, kas vara kuritegeliku päritolu ära näitamine eeldab kindla eelkuriteo objektiivse koosseisu tunnuste tuvastamist või on kuritegeliku päritolu ära näitmisel võimalik tugineda ka üksnes järeldustele, et vara ei saa pärineda seaduspärasest tegevusest. Eelkuritegu võib oma laadilt olla selline, et kuriteole omane tegu võib teotoimepanemise viisilt olla varjamistoiming rahapesu tähenduses. Sellistes juhtumites ei pruugi eelkuriteo detailne tuvastamine olla võimalik ning isegi kui on ilmselge, et vara on kriminaalse päritoluga, on rahapesu eest vastutusele võtmine välistatud.

Siseriiklikult on Riigikohus määratlenud, milliseid tegusid rahapesu alla subsumeerida või kuidas eristada rahapesu kuritegelikul teel saadud vara käitlemisest. Samas on Riigikohtu seisukohad tehtud enne EL rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist, mille artikli 1 kohaselt ühtlustatakse liiduülest rahapesuregulatsiooni kehtestades rahapesukuritegude määratlemise miinimumnõuded. Jääb küsitavaks, kas ka edaspidi saab siseriiklikus praktikas tõlgendada rahapesukoosseisu kitsendavalt ja tugineda enne direktiivi jõustumist vastuvõetud Riigikohtu seisukohtadele. Kõik senised Riigikohtu seisukohad rahapesu koosseisu tõlgendamisel ei pruugi enam haakuda ELi eesmärkidega. EL rahapesu kriminaalõiguse direktiivi suhestumist Eestis kehtiva õigusega on varasemalt käsitletud M. Kärner viidates võimalusele, et rahapesuvastase võitluse tulemuseks näib olevat karistusõiguslik ülereageerimine ning mainib ära, et § 202 koosseis võib selle valguses kaotada oma mõtte¹⁵. Teema on uudne, sest rahapesu kriminaalõiguse direktiiv jõustus detsembris 2020. a ning hetkel veel puudub siseriiklikes õigusallikates põhjalikum uurimus selle kohta, kuidas peale direktiivi jõustumist rahapesu varjamiskoosseisu määratleda.

---

¹⁴ Kärner, M. Direktiiv (EL) 2018/1673 rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. – *Juridica* 2019/7, lk 520.

¹⁵ *Ibid*, lk 523, 532.

Eeltoodust tulenevalt on tõstatatud ka käesoleva töö uurimisprobleem. Riigikohus on sisustanud rahapesu koosseisu kitsendavalt ja piiritletud seda süüteo toimepanemise tulemusel saadud vara käitlemise koosseisust. Peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist ei ole enam üheselt selge, kas senised Riigikohtu seisukohad enam haakuvad ELi eesmärkidega ja rahapesu kriminaalõiguse direktiivist tuleneva rahapesu definitsiooniga ning millistele Riigikohtu seisukohtadele on võimalik tugineda ka edaspidi. Sellest tulenevalt jääb küsitavaks, kuidas määratleda edaspidi rahapesu varjamiskoosseisu kohaldamisala.

Uurimisprobleemist tulenevalt on käesoleva töö eesmärgiks välja selgitada, millised on peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist siseriiklikud võimalused KarS § 394 lg 1 p 3 avamiseks ja määratleda teod, mis täidavad ära KarS § 394 lg 1 p 3 koosseisu.

Töös keskendutakse üksnes rahapesu varjamisvormile. Rahapesu varjamiskoosseisu määratlemine tekitab praktikas jätkuvalt küsitavusi ning riigikohtu varasemad seisukohad rahapesu sisustamiseks ei pruugi enam peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist 03.12.2020 ühilduda EL regulatsiooniga.

Töö eesmärgini jõudmiseks püstitasin järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas on avatud rahapesu varjamiskoosseis EL rahapesu kriminaalõiguse direktiivis?
2. Kuidas on varjamiskoosseisu sisustatud siseriikliku õiguses kuni rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumiseni ?
3. Kuidas sisustada varjamiskoosseisu siseriiklikus õiguses peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist?

Uurimisprobleemi lahendamiseks on käesolev töö jaotatud kolme peatükki. Esimeses peatükis antakse ülevaade rahapesu varjamiskoosseisust rahvusvahelisel tasandil ning seejärel avatakse rahapesu kriminaalõiguse direktiivis sätestatud varjamiskoosseis. Teises peatükis keskendutakse siseriiklikule rahapesu regulatsioonile alustades ülevaate andmisega hetkel kehtivast regulatsioonist, kuidas on praktikas antud koosseisu sisustatud ja piiritletud süüteo toimepanemise tulemusel saadud vara käitlemise koosseisust. Kolmandas peatükis võrreldakse siseriiklikke seisukohti ELi regulatsiooniga ja rahvusvahelisel tasandil vastuvõetud seisukohtadega ning jõutakse järeldusteni, kuidas määratleda rahapesu varjamiskoosseisu peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist.

Töös püstitatud uurimisprobleemi lahendamisel tuginetakse nii siseriiklikus õiguses kehtivale regulatsioonile, kohtupraktikale, teemakohasele õiguskirjandusele kui ka rahvusvahelistele allikatele. Eesmärgini jõudmiseks kasutatakse analüütilist uurimismeetodit liikudes üldisest probleemipüstituselt detailsemaks. Analüüsitakse rahapesu varjamiskoosseisu sisustamist EL tasandil, seejärel selle sisustamist siseriiklikus õiguses ning kirjeldava loogilise argumentatsiooni käigus jõutakse kriteeriumiteni, kuidas määratleda KarS § 394 lg 1 p 3 karistatavusala peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist.

Viis magistritööd iseloomustavat märksõnad on järgmised: rahvusvaheline õigus, ELi õigus, karistusõigus, rahapesu.

1. Rahapesu varjamisteo regulatsioon rahvusvahelisel tasandil

1.1. Rahvusvahelisest õigusest tulenevad nõudmised rahapesu kriminaliseerimisel

Rahapesu pannakse toime nii ühe riigi jurisdiktsioonis kui ka riikide üleselt, mistõttu on tõhusa rahapesuvastases võitluse tagamisel määrava tähtsusega ühtne lähenemine rahapesu regulatsioonile. Igas EL liikmesriigis on rahapesu kui kuritegu kriminaliseeritud, kuid rahapesule eelneva kuritegeliku tegevuse määratlemisel on ELi siseselt kasutatud erinevaid lähenemisviise. Eestis on olnud kasutusel avatud kataloog st rahapesule eelnenud kuritegelikku tegevust saab sisustada kõigi KarSi eriosas sätestatud kuritegudega¹⁶. Kõiki kuritegusid hõlmav lähenemisviis on olnud kasutusel ka näiteks Hispaanias ja Rumeenias. Kreeka on kasutanud kombinatsioon eelkuritegude nimekirjast ja künnisemeetodist.¹⁷

Rahapesu erinevad määratlused tekitavad olukorra, kus isiku vastutusele võtmine riikide üleselt toimepandud rahapesu eest võib olla välistatud. Ühes riigis on rahapesueelne kuritegelik tegevus kriminaliseeritud eelkuriteona, kuid teises liikmesriigis, kellega soovitakse koostööd teha, seda sama tegevust eelkuriteoks ei loeta,¹⁸ mis tähendab, et samast kuriteost pärit kriminaaltulu täidab ühes liikmesriigis rahapesu koosseisu ära ning teises mitte. Kuna üksnes eelkuriteona määratletud õigusrikkumisest pärinevat tulu saab nõ puhtaks pesta,¹⁹ on tulenevalt direktiivi preambulist ELi siseses rahapesuvastases võitluses oluline tagada, et rahapesule eelneva kuritegeliku tegevuse määratlus oleks võimalikult ühetaoline.

Rahapesust on saanud suuremaid julgeolekuohte piiriülel ja riiklikul tasandil²⁰. Organiseeritud kuritegevuse rühmitused imbuvad legaalsesse majandusse kasutades kuritegelikul teel saadud raha haldamiseks legaalseid äristruktuure.²¹ Erinevaid rahapesuskeeme kasutatakse ära terrorismi rahastamiseks²². Sellise tegevuse mõjude eest on vaja kaitsta finants- ja majandussüsteeme ning EL sisene ebaühtlane rahapesuregulatsioon on

---

¹⁶ S.-H. Evestus. Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. – *Juridica* 2015/V, lk 361.

¹⁷ Unger, B., Addink, H. Final report of the ECOLEF project. The economic and legal effectiveness of Anti-Money Laundering and Combatting Terrorist Financing policy. February 2013, lk 132.

¹⁸ Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on countering money laundering by criminal law. COM (2016) 826 final. 21.12.2016, lk 13.

¹⁹ Met-Domestici, A. The Fight against Money Laundering in the EU. – *Eucrim* 2013/3, lk 89.

²⁰ Hyttinen, T., Heinikoski, S. Justification of supranational criminal law – Analysis of collective securitization in the EU-level harmonization of money laundering provisions. – *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2019/6, No 6, lk 822.

²¹ Stessens, G. *Money laundering: a new international law enforcement model*. Cambridge: 2000, lk 9.

²² Communication from the commission to the European Parliament and the Council on an Action Plan for strengthening the fight against terrorist financing. COM (2016) 50 final, 02.02.2016, lk 9.

selleks vähene. Üks meede kuritegevuse ohjeldamiseks on rahapesu kriminaliseerimine EL üleselt, võttes sellega ära kuritegevuse aluseks oleva rahalise stiimuli. Tegemist on kriminaalpoliitilise meetmega, millega tugevdatakse rahapesu õigusraamistikku majandus- ja finantssüsteemi kaitseks.²³

Rahapesu kriminaliseeritakse EL üleselt rahapesu kriminaalõiguse direktiiviga, mis tuli liikmesriikidel üle võtta 03.12.2020.a. Tulenevalt direktiivi artiklist 1 kehtestatakse direktiiviga rahapesukuritegude määratlemise ja nende kuritegude eest mõistetavate karistuste miinimumnõuded. Tulenevalt rahapesu globaalsest ulatusest oleks üksnes liidu tasandil vastuvõetavatel meetmetel vähene mõju. Seetõttu peeti rahapesu kriminaliseerimisel oluliseks, et EL tasandil vastu võetud meetmed ühilduksid omavahel ka rahvusvaheliselt tasandil vastuvõetud meetmetega või oleksid vähemalt sama ranged (preambul p 2). Tulenevalt preambuli p-le 3 lähtuti regulatsiooni kehtestamisel Financial Action Task Force'i, (edaspidi FATF) soovitudest²⁴ ja täites rahvusvahelisest lepingust tulenevat kohustust võetakse direktiiviga ELi õiguskorda üle Varssavi konventsioonist²⁵ tulenevad rahvusvahelised nõuded. FATF soovitude kohaselt tuleks rahapesu kriminaliseerida Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) Viini konventsiooni²⁶ ja ÜRO Palermo konventsiooni²⁷ alusel.

Viini konventsioonis terminit „rahapesu“ ei kasutata, kuid konventsioonis artiklis 3 lõikes 1 punktis ii) varjamisteona kriminaliseeritud vara omamine või sellega seotud õiguse tõelise olemuse, vara päritolu, asukoha paigutamise ja käsutamise varjamine või saladuses hoidmine, kui on teada, et vara on saadud narkokaubandusest. Kui Viini konventsioonis seostatakse rahapesule eelnev kuritegelik tegevus üksnes narkokaubitsemisega, siis Palermo konventsiooniga liitunud riikidele pannakse tulenevalt konventsiooni artiklis 6 lg 2 kohustus kohaldada rahapesu võimalikult paljude raskete eelkuritegude suhtes. Lisaks tuleb eelkuritegude hulka arvata rasked kuriteod, mille eest on karistuseks ette nähtud vähemalt neli aastat vangistust (art 2 p b), lisaks loetakse raskeks kuriteoks ka korrupsiooni (art 6), õigusemõistmise takistamist (art 23) ja organiseeritud kuritegelikku ühendusse kuulumist (art 5). Seega laiendatakse Palermo konventsiooniga eelkuritegude ringi, mille toimepanemisega

---

²³ Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on countering money laundering by criminal law. COM (2016) 826 final. 21.12.2016, lk 5.

²⁴ The FATF Recommendations 3.

²⁵ Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. Warsaw, 16.05.2005, CETS no 198.

²⁶ United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. 1988.

²⁷ The International Convention Against Transnational Organized Crime. Palermo Convention. 12.12.2000.

hangitud vara saab olla rahapesu objektiks. Varjamiskoosseisu sõnastust ei muudeta, see ühtib terminoloogiliselt Viini konventsioonis märgituga.

Võimalikult laia eelkuritegude ringi määratlusest soovib lähtuda ka FATF. Rahapesu peab olema kriminaliseeritud kõikide oluliste rikkumiste puhul silmas pidades võimalikult lai eelkuritegude ringi. Riikidel on võimalik valida eelkuritegude määratlemisel erinevate lähenemisviiside vahel, nt hõlmata kõik õigusrikkumised, valida eelkuritegude loetelu. Olenemata valitud lähenemisviisist peaksid eelkuriteod hõlmama õigusrikkumisi igast FATF soovitudes välja toodud kindlaksmääratud õigusrikkumiste kategooriast. Kuritegude täpsem definitsioon ja millised on need konkreetsed tunnused, mis muudavad need tõsisteks rikkumisteks, on antud riikidele siseriiklikuks otsustamiseks. Samuti soovib FATF kohaldada rahapesu igat liiki vara suhtes, mis kujutab endast kuritegevusest saadud tulu, sõltumata selle väärtusest.²⁸

Vastavalt Varssavi konventsiooni lisale kattub varjamiskoosseis oma sõnastuselt Palermo konventsioonis sätestatuga ning eelkuriteod ühtivad FATF kindlaksmääratud õigusrikkumiste kategoorias nimetatud õigusrikkumistega. Ka Varssavi konventsiooni seletuskirja p 31 ja 33 järgi on iga riigi enda otsustada, kuidas eelkuritegusid täpsemalt määratleda ning millised tunnused muudavad need süüteod tõsisteks õigusrikkumisteks²⁹. Rahapesu objektiks saab vastavalt artikli 2 punktidele a ja b olla majanduslik hüve, mis on saadud otse või kaudselt rahapesule eelnenud kuriteost ning vara kuritegelikust päritolus peab olema isik teadlik. Teadmist, kavatsust või eesmärki on lubatud tuletada objektiivsetest, faktilistest asjaoludest (art 9 lg 2 p c).

Varssavi konventsioonis kohaselt saab rahapesu lugeda eelkuriteost eraldiseisvaks õigusrikkumiseks ning eelkuriteo eest eelnev või samaaegne süüdimõistmine ei ole rahapesu eest vastutusele võtmisel eeltingimuseks.³⁰ Samuti peavad lepinguosalisriigid tagama võimaluse võtta isikud rahapesu eest vastutusele, kui on ära tõendatud vara pärinemine eelkuriteost ilma, et oleks vaja täpselt kindlaks teha, millisest süüteost see pärineb (art 9 lg 6). Rahapesu objektiivse koosseisu ära näitamisel ei pea tõendama konkreetse eelkuriteo kõiki faktilisi asjaolusid, kui vara ebaseaduslikku päritolu saab järeldada mistahes kaudsetest või

---

²⁸ FATF Recommendations Interpretative note to recommendation 3; Glossary lk 120.

²⁹ Explanatory report to Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism, punktid 31, 33.

³⁰ Ibid, p 100.

muudest asjaoludest. Varssavi konventsiooni seletuskirja p 100, 101 kohaselt saab vara päritolu ära näidata kaudsete ja muude tõendite alusel sõltumata sellest, kas eelkuritegu on toime pandud samas või mõnes teises riigis. Tegemist on uute eelkuriteo tõendamiseks kehtestatud õiguslikult siduvate standarditega, et hõlbustada rahapesu tõkestamist³¹. Konventsioonis aga ei selgitata, milline peaks olema nõutav tõendustase eeldatava eelkuriteo olemasolu ära näitamisel³². Varssavi konventsiooniga vähendatakse ka subjektiivsele koosseisule seatud nõudmisi võimaldades rahapesu eest vastutusele võtta ka siis kui isik kahtlustas või oleks pidanud eeldama, et vara on kriminaaltulu (art 9 lg 3 p a, b). Kahtlustamist on nimetatud vähem subjektiivseks tunnuseks ja hõlmab endas juhtusid, kus isik kahtlustab, et vara on saadud kuritegelikul teel, kuid tal pole selle kohta kindlat teadmist. Teine alternatiiv viitab hooletusele käitumisele. Kohus hindab tõendeid ja selgitab välja, kas isik oleks pidanud eeldama, et vara on saadud kuritegelikul teel, olenemata sellest, kas ta on ise sellele tegelikult ka mõelnud või ei.³³

Rahvusvahelisest õigusallikates on rahapesu definitsiooni osas oldud järjepidevad. Ajajooksul on laiemaks muudetud peamiselt eelkuritegude ringi, mille toimepanemise tulemusena saadud tuluga on võimalik rahapesu toime panna. Kui esialgu oli karistatav üksnes narkokuritegevusest saadud tulu pesemine, siis tänaseks on kuritegelikus maailmas kasumlike kuritegude ring muutunud aina laiemaks, mis on tinginud omakorda vajaduse laiendada rahapesu kohaldamisala. Varssavi konventsioonis laiendatakse rahapesu definitsiooni kohaldamisvõimalusi rõhutades rahapesu kuriteo autonoomsust ning leevendades meetmeid rahapesu koosseisu määratlemisel. Varssavi konventsioonist tulenevad meetmed võetakse rahapesu kriminaalõiguse direktiiviga üle ka ELi õigusesse tagades sellega EL üleselt rahapesu kriminaliseerimise võimalikult ühetaolisena.

1.2 Rahapesu kriminaliseerimine EL üleselt

Rahapesu kriminaalõiguse direktiiviga ühtlustatakse ELi siseselt rahapesu definitsioon pakkudes põhjalikumat ja ühtsemat eelkuritegude määratlust.³⁴ Regulatsiooni väljatöötamisel kaaluti erinevaid lähenemisviise muuhulgas eelkuriteo määratluse lisamist ning

---

³¹ Conference of the parties. Assessment report of the conference of the parties to CETS no 198. Republic of Moldova, Strasbourg, 2014, lk 8.

³² Durrieu, R. Rethinking money laundering and Financing of terrorism in international law. Towards a new global legal order. MartinusNijhoff Publishers. Leiden Boston, 2013, lk 321.

³³ Varssavi explanatory report punkt 97.

³⁴ Met-Domestic, A. The Fight against Money Laundering in the EU. Eucrium – 2016/4, lk 173.

rahapesukuriteo erinevate tingimuste ja koosseisu tunnuste nt varjamise kindlaks määramist. Kriminalseerimisel osutus valituks siiski lähenemisviisi, mis pakub välja minimaalse ühtlustamise vastavalt Varssavi konventsiooni sätetele.³⁵

Lissaboni lepinguga liikmesriigid piirasid oma suveräänsust karistusõiguse määramisel³⁶. Lepinguga suurendati ELi pädevust kehtestada liikmesriikidele miinimumeeskirjad kuriteokoosseisude määratlemiseks ohtlike piiriüleste kuritegude puhul nagu rahapesu, mille vastu on vaja võidelda ühistel alustel.³⁷ See tähendab, et ELi pädevus kriminaalõiguslike meetmete vastuvõtmiseks on suurenenud ning liikmesriigid peavad vastuvõetud meetmetega arvestama ka siseriikliku kriminaalpoliitika kujundamisel. Üksnes võimalikult ühetaoline ELi sisene rahapesuvastane regulatsioon aitab tagada meetmete efektiivsuse ja seatud eesmärkide saavutamise. Rahvusvaheliste konventsioonide abil on vastuvõetud mitmeid rahapesuvastaseid meetmeid, kuid samas ei ole mitmed EL riigid veel 2020.a lõpu seisuga Varssavi konventsiooni ratifitseerinud. Rahapesu kriminaliseerimisega kasutab ELi talle antud karistusõiguslast pädevust, mis võimaldab ühtlustada riikidevahelist materiaalõigust jõudmaks piiriülese mõjuga valdkondades ühtselt kehtivate standarditeni³⁸.

Rahapesu kriminaliseerimisega liidu ülesel kirjutab EL liikmesriikidele ette väärtused, mille kaitse peab olema kõigile ühtmoodi tähtis³⁹. Normiga kaitstava valdkonna piiritlemiseks, selle mõtte ja eesmärgi avamiseks on vaja määratleda õigushüve⁴⁰. Rahapesu kriminaalõiguse direktiivi kohaselt on ELi siseselt jätkuvalt suureks probleemiks rahapesu ja sellega seotud organiseeritud kuritegevus ning terrorismi rahastamine, mis kahjustavad finantssüsteemi usaldusväarsust, stabiilsust, mainet ning ohustavad EL siseturgu ja julgeolekut. Vastavalt rahapesu kriminaalõiguse direktiivi preambuli p-le 1 peetakse eelnimetatud probleemide lahendamiseks ühe meetmena vajalikuks kriminaliseerida rahapesu. Vastavalt direktiivi seletuskirjale on eesmärgiks ära hoida finantssüsteemi kuritarvitamist rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil. Rahapesu IV direktiivi preambulis tuuakse veel välja, et ebaseaduslikud rahavood kahjustavad finantssektori usaldusväärust, stabiilsust ja mainet ning lisaks toimivale

---

³⁵ Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on countering money laundering by criminal law. COM (2016)826 final, 21.12.2016, lk 11.

³⁶ Siitam-Nyiri, K. Karistusõiguse areng revisjonist Euroopa Liidu ühtse karistusõiguseni. *Juridica* VIII/2014, lk 579.

³⁷ Lissaboni leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut. *ELT C* 306, 17.12.2007, artikkel 69b.

³⁸ Sootak J., Karistusõigus. Üldosa. Kirjastus Juura, Tallinn, 2018, lk 657.

³⁹ Siitam-Nyiri, K., Sootak, J. Täiesti tavaline äärmine abinõu. – *Akadeemia* 2015/11, lk 1961.

⁴⁰ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn 2010, lk 35, 36.

siseturule seatakse ohtu ka rahvusvaheline areng. Seega on EL seadnud eesmärgiks karistusõiguse abil ära hoida seda kahju, mida põhjustab rahapesu majandus- ja finantssüsteemile selle kuritarvitamisega ja ebaseaduslike rahavoogudega.

Rahapesu kriminaalõiguse direktiiviga ühtlustatakse eelkuritegude ringi, kuid ei lahendata rahapesu koosseisu sõnastusest tulenevat ühtse määratluse probleemi. Varjamiskoosseisu kõiki tunnuseid direktiivis ei defineerita ning need jäävad normi kaitse eesmärke arvestades liikmesriikide sisustada. Direktiivi preambuli p-st 2, 3 tulenevalt on oluline kohaldatavate meetmete kokkusobivus rahvusvahelisel tasandil vastuvõetud meetmetega, mis tähendab olulist suunist ka rahapesu koosseisu sisustamisel tagamaks võimalikult ühetaoline regulatsioon. Preambuli punktis 11 kohaselt on kohustuslik kriminaliseerida ka omaenda kuritegeliku raha pesu juhul, kui rahapesu hõlmab vara ülekandmist, muundamist, varjamist või saladuses hoidmist ning põhjustab suuremat kahju, kui kuritegeliku tegevusega on juba tekitatud. Näitena on sama punkti all toodud, et omaenda kuritegeliku raha pesu peab rahapesuna olema karistatav, kui kuritegelikust tegevusest saadud vara on pandud ringlusse ning seejuures on varjatud vara ebaseaduslikku päritolu. Enesepesu kriminaliseerimise põhjendustest ja toodud näitest on järeldatav, et rahapesu peab tekitama võrreldes eelkuriteoga täiendava kahju. Toodud näitest saab järeldada, et täiendav kahju on olemas, kui ringlusse pannakse kriminaaltulu ja seejuures selle päritolu varjates. Direktiivi punkti 21 kohaselt tuleb sätete rakendamisel võtta arvesse muuhulgas ka ELi aluspõhimõtteid, põhiõigusi- ja vabadusi. Direktiivist tulenevad suunised koosseisu tõlgendamiseks on üldist laadi, mistõttu ei ole lihtne tagada, et liikmesriikide arusaam varjamiskoosseisust ühtiks ka ELi nägemusega.

Rahapesu koosseisu laiale määratlusele on etteheidetud võimalikku ülereageerimist. Tegemist võib olla olukorraga, kus rahapesu kui karistamisväärse teo kirjelduse definitsiooni on sedavõrd lai, et näeb ette vastutusele võtmist ka selliste tühiste süütegude eest,⁴¹ mis ei kahjusta kaitstavat õigushüve sel määral, et tegemist peaks olema kriminaalkorras karistatava teoga. Õiguskirjanduses on leitud, et asjaolu, et väga suurt hulka tegusid saab esmapilgul tõlgendada rahapesuna, ei moodusta iseenesest õiguskindluse põhimõtte rikkumist. Tegemist võib olla ka üksnes seaduse kitsaskohtadega. Rahapesu lai definitsioon annab võimaluse reageerida efektiivselt rahapesu mitmekesisusele ja selle muutuvale olemusele.⁴² Seaduste piisav selgus ja täpsus võimaldavad üksikisikutel ette näha, milline tegevus on kriminaalne ja millised on

---

⁴¹ Siitam-Nyiri, K., Sootak, J., lk 1962.

⁴² Stessens, G., lk 127.

üleastumise tagajärjed⁴³. See annab isikule võimaluse oma käitumist lähtuvalt oma tahtest kujundada. Tulenevalt EIK seisukohast on oluline üksnes sätte piisav selgus ja ette prognoositavus, kuid absoluutne täpsus pole vajalik⁴⁴. Täiendavalt on kohtupraktikas selgitatud, et seadustes kasutatakse abstraktseid termineid ja nende terminite subsumeerimisel faktiliste asjaoludega nõuab paratamatult teatavat tõlgendamist. Seetõttu ei ole keelatud õigusaktide järkjärgulist selgitamist kohtuotsuste ja kohtupraktika arendamise kaudu. Kriminaalõiguse areng kohtupraktika kaudu on olulise osa enamiku Euroopa inimõiguste konventsiooni ratifitseerinud riikide õigustraditsioonist.⁴⁵ Seadus on piisavalt selge, kui isiku on mõistlikult ette näha selle ulatus, võttes arvesse ka asjaomaste kohtute praktikat ja vajadusel isegi pärast õigusnõustamise saamist.⁴⁶

Vastavalt direktiivi preambul p-le 22 kriminaliseeritakse rahapesu kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega ning regulatsiooniga ei minda kaugemale, kui on vajalik direktiiviga seatud eesmärkide saavutamiseks. Direktiivis seletuskirjas selgitatakse, et rahapesu määratluses piirdatakse sellega, mis on vajalik eduka süüdistuse esitamiseks selliste tegude eest, mis ohustavad ELi sisejulgeolekut eriti suurel määral. Mõistmaks seda, kuidas on rahapesu koosseisu määratletud rahapesu kriminaalõiguse direktiivis, avatakse järgmises alapeatükis direktiivis sätestatud varjamise kui rahapesu käitumisvorm läbi koosseisu tunnuste.

1.3 Rahapesu varjamiskoosseisu sisustamine rahapesu kriminaalõiguse direktiivis

Õigusmaastikul leiab veel arutlusi selle üle, kas rahapesu on ikkagi iseseisev uus kuritegu või on pigem tegemist siiski eelkuriteo loomuliku jätkuga, milles neeldub rahapesu käitumine⁴⁷. EL on võtnud seisukoha, et rahapesu on uus iseseisev kuritegu. Direktiivi seletuskirjas selgitatakse, et kui rahapesu hõlmab juba finantssüsteemi abil muundamist, ülekandmist, varjamist, on tegemist juba eelkuriteost eristatava uue kuriteoga, mis põhjustab ka täiendavat liiki kahju ning on seetõttu eelkuriteost eristatav. Tegemist on kahe erineva üksteisele järgneva süüteoga, kus rahapesu toimepanemise eelduseks on eelnevalt kuritegelikul teel saadud vara olemasolu. Üks asi on süüteo toimepanemine, mille tulemusel saadakse vara, seda säilitatakse ja saadud kasumit varjatakse, kuid teine asi on süüteo toimepanemise tulemusel saadud tulu

---

⁴³ EIKo. 67335/01, Achour v France GC, § 42.

⁴⁴ EIKo. 50425/06, Soros v France, § 51.

⁴⁵ EIKo 11082/06 ans 113772/05, Khodorkovsky v Lebedev v Riussia, § 780,781.

⁴⁶ Jderu, C. Money laundering, confiscation, freezing and seizing of proceeds of crime. Romanian perspective. Human rights issues. ERA Forum. 05.09.2016, lk 290; EIKo 45771/99 Veeber vr Eesti, 21.01.2003 p 30.

⁴⁷ Durrireu, R., lk 196.

pesemine õiguspärase kuvandi loomiseks⁴⁸. Rahapesuga kaitstakse võrreldes eelkuriteoga uut õigushüve, mis ei ole identne esmase kahjukuriteoga, vaid on võrreldes eelkuriteoga kaitstud väärtustest ulatuslikum. Kui eelkuriteoga kaitstakse mingisse kindlasse sfääri jäävaid hüvesid nt isikute varalisi õigusi või altkäemaksu süütegu korral ka avalike otsuste õiguspärasust, siis rahapesu koosseis kaitseb kogu majandussüsteemi, mille taga on riigipoolset kaitset vajavad nii üld- kui individuaalhuvid.

Rahapesu kriminaalõiguse direktiivis on kriminaliseeritud kolm rahapesu käitumisvormi, nendest varjamiskoosseis on sätestatud üks artiklis 3 lõikes 1 punktis b. Antud sätte kohaselt on rahapesuna karistatav tahtlik tegu, mis seisneb vara tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise, omandiõiguse või muude varaga seotud õiguste varjamises või saladuses hoidmises, kui on teada, et vara on saadud kuritegelikust tegevusest. Terminid varjamine (*concealment*) ja saladuses hoidmine (*disguise*) on eesti keeles sünonüümid⁴⁹. Õiguskirjanduses on leitud, et isegi kui nendel terminitel on inglise keeles mingisugune erinevus tavakasutuses, siis rahapesu kontekstis ei ole nende sõnade kasutamises erinevust⁵⁰. Kuna tegemist on sünonüümidega, siis edaspidi töös kasutatakse terminit varjamine. Teo objektiivne koosseis seisneb kuritegelikust tegevusest saadud vara varjamises ja subjektiivne koosseis eeldab tahtlust.

1.3.1 Kuritegelik tegevus

Kuritegelikuks tegevuseks nimetatakse rahapesule eelnenud kuritegu, millest pärineb rahapesu objektiks olev vara. Vara saab pärineda üksnes sellisest kuriteost, mis on rahapesu eelkuriteona ka kriminaliseeritud. Seepärast loetakse ka rahapesukuriteo peamiseks tunnuseks seost eelkuriteoga. Rahapesu kriminaalõiguse direktiivis art 2 lg- 1 on eelkuritegude ringi määratlemisel lähtutud kuritegude sanktsioonimääradest ning konkreetsest kuritegude loetelust, piiramata liimesriikide õigust valida eelkuritegude kriminaliseerimisel kõiki kuritegusid hõlmavat lähenemisviisi.

Kõikidel EL liikmesriikidel on kohustus kuritegeliku tegevusena käsitleda selliste kuritegude toimepanemist, mis on siseriiklikus õiguses karistatav vabaduskaotusliku karistuse või muu

---

⁴⁸ Durrieu, R., lk 18.

⁴⁹ Sünonüümisõnastiku kohaselt tähendab varjama muuhulgas peitma, salajas hoidma.

⁵⁰ Bell E., Concealing and disguising criminal property. – Journal of Money Laundering Control. 2009/12 No, lk270

vabadust piirava meetmega, mille maksimummäär on rohkem kui üks aasta või mille miinimummäär on rohkem kui kuus kuud. Olenemata karistuste piirmääradest peavad liikmesriigid lugema kuritegelikuks tegevuseks kuriteod, mis kuuluvad direktiivis loetletud süütegude kategooriasse (direktiiv art 2). Direktiivi artiklis 1 sätestatud süütegude kategooriasse kuulub kakskümmend kaks eelkuritegu, näiteks korruptsioon, võltsimine, mõrv, röövimine või vargus, inimrööv. Võrreldes FATF soovitusel ja Varssavi konventsioonis välja toodud eelkuritegudele on direktiivis eelkuritegude nimekirja lisatud ELi õigusaktides määratletud kuriteod ja küberkuriteod. Liikmesriikidele on pandud kohustuseks lugeda kuritegelikuks tegevuseks kindlad kuriteod, kuid eelkuritegude täpsem sisustamine jääb iga liikmesriigi enda otsustada. Eelkuritegude erinev sisustamine on lubatud, kuid see ei tohi osutada takistuseks rahvusvahelises rahapesuvastases koostöös (direktiivi preambul p 9).

Üksnes eelkuriteona määratletud kuriteost saab pärineda rahapesuobjekt, mistõttu tuleb alati hinnata selle kuriteo, millest vara pärineb, vastavust võimalikule eelkuriteole. Kui eelkuritegu ja rahapesu pannakse toime erinevates riikides, on liikmesriikidele antud otsustamisvabadus, millise riigi õiguse järgi eelkuritegu hinnata. Vastuvõetud üldreegli järgi on rahapesuga tegemist sõltumata eelkuriteo toimepanemise koha õigusest ehk eelkuriteo vastavust võimalikule kuriteole hinnatakse üksnes rahapesuasja menetleva riigi järgi. Samas jääb liikmesriikidele alles ka õigus kohaldada kahepoolse karistatavuse põhimõtet ehk eelkuritegu peab olema kuritegu nii selles riigis, kus see toime pandi kui ka selles riigis, kes menetleb rahapesu.⁵¹

Direktiivi järgi loetakse eelkuritegu ja rahapesu eraldiseisvateks süütegudeks. Rahapesu kui eraldiseisva süüteo autonoomsus väljendub ennekõike asjaolus, et vastavalt art 3 lg 3 p-le a saab rahapesu koosseisu lugeda täidetuks ja selle eest vastutusele võtta sõltumata asjaolust, kas kedagi on eelnevalt või samaaegselt rahapesule eelnenud kuritegeliku tegevuse eest süüdimõistetud (direktiiv art 3 lg 3 p a). Rahapesu koosseis on seotud varasema kuriteoga üksnes sellest pärineva vara kaudu, kuid see ei mõjuta rahapesukuriteo autonoomset olemust. Direktiiviga pannakse liikmesriikidele lausa kohustus võtta vastu meetmed, mille kohaselt on rahapesu eest süüdimõistmisel oluline tuvastada, et vara saadi kuritegelikust tegevusest, kuid ilma, et oleks vajalik kindlaks teha kõiki kuritegeliku tegevusega seotud tegelikke üksikasju ja asjaolusid (art 3 lg 3 p b). Vastavalt direktiivi seletuskirjale, rakendatakse sellise sättega

---

⁵¹ Kärner, M. lk 527, rahapesu kriminaalõiguse direktiiv artikkel 3 lõige 3 punkt c.

Varssavi konventsooni artiklit 9 lõikeid 5 ja 6, et tagada rahapesu eest vastutusele võtmine ilma, et oleks tingimata täpselt kindlaks määratud, millisest kuriteost on vara saadud.

Tulenevalt direktiivi seletuskirjast on vara seostamist konkreetse eelkuriteoga on peetud peamiseks probleemiks rahapesu uurimises. Varssavi konventsiooni sätete ülevõtmisega EL õigusesse võetakse üle ka eelkuriteo tõendamist hõlbustavad normid, mis ei nõua ilmingimata kõikide eelkuriteoga seotud asjaolude kindlaks tegemist. Samas ei anna rahapesu kriminaalõiguse direktiiv vastust küsimusele, mis on see määr või ulatus, kui saab väita, et vara kuritegelik päritolu on rahapesu koosseisu tähenduses piisavalt ära näidatud. Arvestades asjaolu, et direktiiv jõustus alles detsembris 2020. a., siis puudub ka vastav Euroopa Kohtu praktika. Seega ei ole teada, millised on ELi jaoks need kriteeriumid, mille alusel saab öelda, et vara on kuritegeliku päritoluga.

Mitmed riigid nii ELis kui ka väljaspool ELi on liitunud samuti rahapesu rahvusvaheliste konventsioonidega ning nad omavad praktikas kogemusi vara kriminaalse päritolu ära näitamisel. Näiteks Madalmaades on kasutusel kaudne tõendamismeetod eraldiseisvates rahapesuasjades. Eelkuritegude ringi määratlemiseks on kasutusel kõiki kuritegusid hõlmav lähenemisviis ja kuritegeliku päritolu ära näitamiseks piisab, kui esitada tõendeid, mis viitavad sellele, et objekt ei pärine õiguslikust allikast ehk pärineb, mis tahes kuriteost. Ülemkohtu poolt on kehtestatud järkjärguline kava (*step-by-step plan*), mis võimaldab rahapesu eest edukalt vastutusele võtta ilma eelkuritegu tõendamata või esitada süüdistus siis, kui eelkuritegu on aegunud.⁵² Kui viimases kava etapis saab läbiviidud uurimise põhjal piisava kindlusega välistada, et vara on seadusliku päritoluga, võib järeldada, et vara pärineb kuritegevusest.⁵³

EIK tegi 2017. a otsuse kaudse tõendamismeetodi kohta otsuses *Zschüschen vs Belgia*⁵⁴. Hollandlane avas Belgias pangakonto ja tegi kahe kuu jooksul viis sularahamakset kogusummas 75000 eurot. Isik on olnud seotud uimastikaubandusega ja tal puudus Madalmaades sissetulek. Belgia alustas menetluse. Uurimise käigus väitis, et käis mustalt tööl ja kogus raha nelja aasta jooksul, tööandja andmeid ei avaldanud. Menetluse ajal kasutas oma õigus vaikida. Isik mõisteti rahapesus süüdi. *Zschüschen* leidis, et rikutud on tema EIÕK art 6 lg-st 2 tulenevat õigust õiglasele kohtumenetlusele ja süütuse presumptsiooni. EIK leidis, et

---

⁵² Indirect Method of Proof Providin. Evidence in stand-alone money laundering investigations 2019. Version: Final, update of November 10th 2016 version, lk 3, 9

⁵³ Ibid, lk 20

⁵⁴ EIKo. 23572/07. *Zschüschen vs Belgia*.

Zschüschen andis ebamääraseid ja mittevõensvaid selgitusi raha päritolu kohta ega soovinud vastata täiendavatele küsimustele. Täiendavate selgituste andmisest keeldumist võttis Belgia kohus arvesse enda järelduste tegemisel, kuid see ei ole konventsooniga vastuolus, sest asjas oli ka muid tõendeid. Antud juhul olid faktid ja asjaolud sellised, et vaikimine üksnes kinnitas juba olemasolevaid tõendeid. Samuti võeti arvesse, et Zschüschenil ei oleks olnud keeruline oma väidet raha päritolu kohta tõendada. Lisaks märkis EIK, et EIÕK art 6 lg 3 ei sisalda kohustust kirjeldada süüdistuses konkreetselt eelkuritegu.⁵⁵

Ühendkuningriikides rakendatakse samuti eelkuritegudena kõiki kuritegusid käsitlevat lähenemisviisi. Kohtupraktikas on oldud seisukohal, et vara kuritegelikku päritolu saab ära näidata kahel viisil. Esimesel juhul tuleneb vara teatud liiki käitumisest ja selline käitumine on ebaseaduslik. Teisel juhul saab vara käitlemise asjaolude kohta esitatud tõenditest teha ümberlukkamatu järelduse, et vara saab olla pärinenud ainult kuritegevusest.⁵⁶

Kuritegeliku päritolu kohta saab sageli teha järeldusi samadest asjaoludest, millest saab teha järeldusi subjektiivse koosseisu kohta ning sellistest asjaoludest, mida kasutatakse varjamistegevusele hinnangu andmiseks⁵⁷. Näiteks kuritegelikule päritolule võivad viidata tehingut ümbritsev ebatavaline konspiratiivsus, tehingu ülesehituse viis on selline, mis väldib tähelepanu, tehingu ebatavalised tunnused, kolmandate isikute kasutamine tegeliku omaniku varjamiseks, tehinguga kulmineeruv rida ebatavalisi finantsliigutusi.⁵⁸ Kuritegelikule päritolule võib viidata isiku tegutsemise viisil, mis ei ole majanduslikult mõttekas. Siinjuhul võib tegemist olla kõige lihtsamate tehingutega, nt vara kirjutatakse teise pereliikme nimele, või ka keerukamate toimingutega.⁵⁹

Hinnangute andmiseks saab kasutada raamatupidamisksperte,⁶⁰ kes tulenevalt oma erilastest teadmistest ja kogemusest saavad hinnanguid anda sõlmitud kokkulepete kohta. Kui tehing on juba oma olemuselt selline, et sellel ei ole õiguspärast eesmärki, majanduslikult ebaotstarbekas ning peegeldavad ebaausaid kokkuleppeid, siis tekivad igal keskmisel mõistlikul inimesel

---

⁵⁵ Viide 52, lk 21

⁵⁶ McCluskey, D. Money laundering: the disappearing predicate. – Criminal Law Review. 2009/10.

⁵⁷ Viide artiklile. Järgnevates näidetes on tuginetud suuresti allikate loetelus välja toodud erinevatele Bell, R. E. artiklites väljatoodud Suurbritannia ja Ameerika Ühendriikide kohtupraktika näidetele.

⁵⁸ Bell, R. E., Proving the criminal origin of property in money laundering prosecutions. – Journal of Money Laundering Control. 2000/4 No 1, lk 13.

⁵⁹ Ibid, lk 18.

⁶⁰ Ibid, lk 15.

kahtlused võimalikust kuritegelikust tegevusest. Kahtlastele asjaoludele võib viidata ka ettevõtte kaudu liikuvad liiga suured rahavood või liiga kõrged kasumimarginaalid, kus selgelt ülemäärane kasum ei tulene ettevõtte heast asukohast, kõrgest klienditasemest või muudest ärielistest näitajatest⁶¹. Vara kuritegelikule päritolule võivad viidata ka isiku luksuslik eluviis, kui puudub tasustatav töö või elustiil ületab märgatavalt legaalse sissetuleku. Eeltoodud näited on üksnes praktikas väljakujunenud tüüpiliste käitumismustrid, mis võivad viidata kuritegelikule tegevusele, kuid mille alusel ei ole võimalik ära määratleda konkreetsemat toimepandud kuriteoliiki. Kuriteokoosseisud on tüübilt erinevad ning teatud liiki kuritegeliku tegevuse korral on kergem jõuda järeldusteni, et tegemist on kuritegelikul teel saadud varaga. Nt kui isikul on palju sularaha ning tema valduses on nähtud narkootikumide kahtlaseid aineid, siis pole keeruline anda hinnangut, et tegemist võib olla kuritegelikul teel teenitud rahaga. Ei teki kahtlust ega vajadust ära näidata narkootikumide käitlemise koosseisu kõiki tunnuseid nt ainega on täpselt tegemist, ainekogus jne.

Rahapesu muutub aina professionaalsemaks ning üha keerulisemate skeemide abil kaotatakse ära kuritegeliku vara ja seda tegelikult kontrolliva isiku vaheline seos. Kui rahapesu on lõpuni viidud, siis hästi läbimõeldud skeemi tulemusel paistab kriminaaltulu legaalsena, seosed kuriteoga ära kaotatud ning eelkuriteo detailne kindlaks tegemine on peavõimatu.⁶² Näiteks juhtum, kus kolmest mehest koosnev grupp tegi kohalikesse pankadesse suuri sularahasissemakseid. Summasid ei saanud lugeda seaduslikuks sissetulekuks. Tehakse arvukalt ülekandeid Pakistani. Pakistanist suunatakse raha edasi Dubai kontodele ja kolmele isikule, kes tegid sularahasissemaksed, edastatakse kontoandmed. Samas puudusid tõendid, mis viitaksid eelkuriteole.⁶³ Sellised juhtumid näitavad ilmekalt, kuidas eelkuriteo tõendamisnõud võivad välistada vastutuse rahapesu eest. Kui seada liiga kõrged nõuded kuritegeliku tegevuse tõendamiseks, siis puudub võimalus ära näidata vara kuritegelikku päritolu ning kurjategijad integreerivad raha legaalsesse käibesse. Tegelikuses alahinnatakse avaliku huvi ohtu, mis kaasneb pestud kriminaaltulu kogunemisest kurjategijate kätte⁶⁴. Maailmas pestakse aastas suurusjärgus 2-5% maailmakogutoodangu ulatuses raha. See tähendab aastas pestud raha 715 miljardit eurot kuni 1,87 triljonini⁶⁵.

---

⁶¹ Viide 58, lk 17.

⁶² Murray, K. In the shadow of the dark twin – proving criminality in money laundering cases. – Journal of Money Laundering 2016/19, no 04, lk 454.

⁶³ Ibid, lk 454.

⁶⁴ Ibid, lk 455.

⁶⁵ Europol. Money Laundering.

Tänaseks on rahvusvaheline regulatsioon edasi liikunud selles suunas, et kuritegeliku tegevuse tuvastamiseks ei pea olema ära näidatud kõik eelkuriteoga seotud asjaolusid. Kui praktika liigub edasi selles suunas, et pole enam vaja vara kuritegeliku päritolu ära näitamiseks näidata ära konkreetsest kuriteoliiki, on eelkuriteo mõiste peagi parimal juhul ebaoluline ja halvimal juhul eksitav⁶⁶. Termin eelkuriteo kasutus viitaks justkui mõnele kindlale karistusseadustikus kriminaliseeritud süüteo ja selle vastavust koosseisulistele tunnustele. Rahapesu definitsioonis on kasutusel aga tunnus kuritegelik tegevus, mida saab tulenevalt rahvusvahelistes õigusaktidest ja erinevate riikide praktikast sisustada laiemalt. Seadusandja kasutab eelkuriteo asemel tunnust kuritegelik tegevus ning see viitab seadusandja tahtele võimaldada vara päritolu määramisel kasutada laiemat lähenemist kui üksnes vastavust kindla koosseisu tunnustele

1.3.2 Vara

Rahapesukoosseis hõlmab kõik võimalikud vara vormid, mis on saadud kuritegeliku tegevuse tulemusena. Vara võib olla nii kehaline kui mittekehaline ese, kinnis- ja vallasvara, materiaalne ja mittemateriaalne vara, samuti sellise vara omandiõigus või muud selle varaga seotud õigusi tõendavad mistahes vormis dokumendid ja vahendid, sealhulgas elektroonilised ja digitaalsed dokumendid ja vahendid (direktiiv art 2 p 2). Vara ei pea olema saadud otse kuritegeliku tegevuse tagajärjel, vaid tegemist võib olla ka kaudse tuluga (direktiiv preambul p 13). Kaudse tulu puhul on tegemist otsese tulu hilisema taasinvesteeringu või muundusega ning see võib olla segunenud ka seaduslikest allikatest omandatud varaga⁶⁷ või liidetud mitmest kuriteost saadud tuluga. Sõltumata rahapesu protsessi keerukusest säilitab vara oma kuritegeliku päritolu ehk saastatuse. Vara saastatud kandub edasi väärtuse kandjaid pidi. Vara muutumisel ühest väärtuse kandjast teiseks võtab ühe vara vormi asemele astunud teine saastatuse üle.⁶⁸ Seega rahapesu ei võta ära varalt tema seisundit ega muuda olematuks asjaolu, et tegemist on eelkuriteost saadud tulemiga.⁶⁹

Vara määratlus muudab rahapesu kohaldamisala võimalikult laiaks. Tulenevalt Varssavi konventsiooni seletuskirjast ei piirdu vara tähendus üksnes rahaga, vaid tegemist on kuritegude

---

⁶⁶ Bell, R. E. Abolishing the concept of „predicate offence“. – Journal of Money Laundering Control. 2002/6 No 2, lk 140.

⁶⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. a direktiiv 2014/42/EL kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta ELis – ELT L 127, 29.04.2014, preambul p 11, artikkel 2 p 1.

⁶⁸ Tibar I., Rahapesu: kujunemislugu ja koosseis Eesti karistusõiguses. Tartu Ülikool, magistr töö 2007, lk 81.

⁶⁹ Durrieu R, lk 271.

toimepanemist saadava majandusliku eelisega. Vara võib seisneda kõikides vara avaldumisvormides, millele saab määrata majandusliku väärtuse.⁷⁰ Ilma majandusliku väärtuseta ei saaks vara integreerida legaalsesse majandusse ning vara poleks rahapesu objektiks kõlbulik. Rahapesu kuritegeliku vara hulka ei sobiks nt salakaubaveo kui kuriteo toimepanemise tulemusel saadud massihävitusrelv. Massihävitusrelval on olemas küll rahaline väärtus, kuid sellega ei saa siseneda legaalses majandusse, kus erinevate muundamis- ja varjamistoimingute abil jääda varjatuks ja kuvada seda kui seaduslikul teel saadud vara. Sellisel juhul saaks isikule vastavalt kuriteo asjaoludele pigem ette heita nt terrorikuritegu (KarS §237) või keelatud relvade käitlemist (KarS §93). Relvade käitlemisest saadud rahaline kasu saaks olla rahapesu objekt. Vara puhul on oluline ka selle vahetusväärtus ehk selle vahetatavust. Näiteks maailmakuulus varastatud kunstiteos omab küll suurt rahalist väärtust, kuid võimalused selle vara vahetamiseks mõne teise vara avaldusvormi vastu on samuti piiratud.⁷¹ Varastatud „Mona Lisale“ ei ole isegi päritolu tõendavate dokumentide võltsimisega võimalik luua näilikult seaduslikku päritolu. Seega ei saa tegemist olla ka kõlbuliku varaga rahapesu objekti tähenduses.

Rahapesuga juhitakse kuritegelikul teel saadud vara tagasi legaalsesse majandusse, mis tähendab, et rahapesu objekt peab olema eelnevalt majanduskäibest juba väljunud.⁷² Seega peab rahapesu toimepanemiseks eelkuriteost saadud tulu juba mingisuguses varavormis olemas olema. Küsitavusi tekitab aga olukord, kui eelkuriteo toimepanemine seisneb vara loomises nt dokumendi võltsimisega luuakse varalised õigused, kas sellisel juhul on tegemist varaga rahapesu tähenduses. USA kohtupraktikas on püütud hoida eraldatust eelkuriteo, millest pärineb kriminaaltulu, ja varjamistoimingute vahel, mille eesmärgiks on varjata allikat. Kuritegeliku tulu loonud tehing peab erinema rahapesutehingust, sest rahapesuga ei ole kriminaliseeritud mitte tulu loomine, vaid kriminaliseeritud on tuluga tehtavad toimingud.⁷³

Ebaseaduslikke rahavoogude mahtu, millest alates on võimalik põhjustada kahju finants- ja majandussüsteemile, rahapesu kriminaalõiguse direktiiv ei kehtesta. Kuid tulenevalt rahapesu IV direktiivist preambul p-st 6, mille meetmete kohaldamise tõhustamine on vastavalt direktiivi seletuskirjale ka rahapesu kriminaalõiguse direktiivi eesmärgiks, loetakse näiteks

---

⁷⁰ Durrieu, R. lk 267.

⁷¹ Viide 68, lk 80

⁷² Ibid, lk 86.

⁷³ Bell, E., Concealing and disguising criminal property. – Journal of Money Laundering Control, 2009/12 No 3, lk 275.

sularahamakseid mahus vähemalt 10 000 eurot sellisteks, mis vajavad täiendavat tähelepanu, kuid liikmesriikidel on võimalus näha ette ka madalamad künnised. Õiguskirjanduses on leitud, et pestava vara mahu määratlemata jätmise võib tähendada rahapesu kohaldamist väikerikkumistest saadud tulu pesemisele, mis võib põhjustada ülemäärast kriminaliseerimist⁷⁴. Kindlate varaliste piirmäärade kehtestamine või tekitada ka vastupidise olukorra, kus vastavalt kehtestatud määradele hakatakse väiksemaid summasid kasutama rahapesuskeemides ning võib kaasa tuua vara väärtustega manipuleerimise varjamistegevustes, mida pannakse toime piiriüleises kaubanduses.

1.3.3 Varjamine

Varjamistegevuse eesmärgiks on eraldada vara kuritegelikust päritolust ning varjata või teisendada ebaseaduslikult saadud tulu identiteeti legaalses majanduses selliselt, et see näib pärinevad kui seaduslikest allikatest saadud tulu⁷⁵. Vara nõ puhtaks pesemise protsess jaotatakse tulenevalt rahapesuprotsessile omastest tüüpilistest elementidest kolme etappi: paigutamine, kihistamine ja integreerimine⁷⁶. Esimeses etapis paigutatakse kuriteost saadud raha finantsasutustesse või vahetatakse teiste väärtuskandjate vastu. Eesmärgiks on tuua kriminaaltulu finantsvahendajateni. Järgmine etapp on kihistamine, kus eesmärgiks on varjata kuritegeliku vara tegelikku omanikku ja vara päritolu liigutades vara üle kogu maailma. Varaga viiakse läbi jadamisi erinevaiv toiminguid. Viimases etapis integreeritakse vara legaalsesse majandus- ja finantssüsteemi ja see samastatakse kõigi teiste seaduslikus majanduses olevate varadega.⁷⁷

Rahapesuprotsess algab kuritegelikul teel saadud vara paigutamiselega legaalsesse finants- või tsiviilkaibesse nt sularaha pangakontole ning seejärel järgmise etapina toimub erinevate toimingute abil vara eemaldamine toimepandud kuriteost eesmärgiga teha seose tuvastamine võimalikuks raskeks⁷⁸. Toiminguid, mida kasutatakse kuriteo ja selle toimepanemisest saadud vara üksteisest eraldamiseks, nimetatakse varjamistoiminguteks. Järjestikuste varjamistoimingutega luuakse järjest pikem distantis toimepandud kuriteo ja sellest saadud vara

---

⁷⁴ Boister, N., *An introduction to transnational criminal law*. Oxford University Press. Second edition 2018, lk 352.

⁷⁵ Durririeu lk 19

⁷⁶ Stessens, G, lk 84.

⁷⁷ Arnone, M., Borlini, L. *International anti-money laundering programs. Empirical assessment and issues in criminal regulation*, - *Journal of Money Laundering* 2010/13 no 3, lk 236, 237.

⁷⁸ Tibar *Rahapesu kujunemisloost ja olemusest*.- *Juridica* 2007/8, lk 581.

vahele. Luuakse järjest uusi nõ kihte vara ja seda vara tegelikult kontrolliva isiku vahele. Samal ajal säilitatakse kontroll vara üle,⁷⁹ et piisava distantsi saavutamise järel saaks kuritegeliku tulu tegelik omanik esitada vara legaalse tuluna ja hakata seda tarbima, investeerima legaalses majanduses nagu iga teine aus ja tavaline inimene või ettevõtja⁸⁰.

Erinevate varjamistoimingutega saab varjata vara tõelist olemust, päritolu, asukohta, käsutamiseviisi, ümberpaigutamist, omandiõigust ja muid varaga seotud õigusi (art 3 lg 1 p b). Tõelist olemust on sisustatud kui asja olulisi omadusi ning kuritegeliku vara oluliseks omaduseks on selle kriminaalne päritolu⁸¹. Näiteks ebaseaduslik tulu hoiustatakse arveldusarvel koos seaduslikult teenitud tuluga. Päritolu varjamine võib seisneda nii kriminaalse päritolu varjamises kui ka füüsilise päritolu varjamises⁸². Nt võltsitud dokumentidega varjatakse kellelt on raha saadud. Varjatake kuritegu, millest vara pärineb. Sularaha pangakontole hoiustades ja seejärel välja võttes on võimalik varjata narkokaubandusega seotud kriminaaltulu. Kui narkootikumidega kontamineerunud rahatähed panna automaati oma kontole ja see suurema või lihtsalt puhaste kupüüradena välja võtta, siis võib see tähendada ka varjamistoimingut. Puhta kupüüriga on kaotatud ära võimalik jälg, mis viitaks süüteo⁸³. Asukoha varjamisega varjatakse kriminaalse vara asukohta. Nt on sularaha peidetud kuhugi hoonesse või maetud maha.

Käsitamisviisi varjamine hõlmab endas kokkulepet, mille kohaselt peaks varaga olema tegeletud ühel viisil, kuid reaalselt realiseeriti vara teisiti.⁸⁴ Nt tavapärane on vaele esitamine justkui oleks varaga tasutud konsultatsiooni teenuse eest, kuid tegelikult suunati raha hoopis mujale. Sõlmitakse võltslaenulepinguid, müüakse vara mahtudes, mida tegelikult ei eksisteerigi või näidatakse imporditud kaupade väärtus tegelikust suuremana. Ümberpaigutamisega varjatakse vara liikumist⁸⁵. Tehakse väga keerukaid ja varjatud ülekandeid liigutades raha läbi mitmete pangakontode sh kasutatakse välismaiseid kontosid. Samuti rajatakse kriminaaltulu liigutamiseks fiktiivseid ettevõtteid. Panka paigutatud raha konverteeritakse akreditiivideks või

---

⁷⁹ Gilmore W. C., Dirty money: the evolution of money laundering countermeasures. Second edition. Council of Europe Publishing. 1999, lk 32.

⁸⁰ Durrieu, R., lk 19.

⁸¹ Viide 73, lk 276.

⁸² Model provisions on money laundering, terrorist financing, preventive measures and proceeds of crime (for common law legal systems). UNODC, Commonwealth Secretariat and IMF. Report, april 2009, Part II section 3. p 11

⁸³ Viide 73, lk 270.

⁸⁴ Ibid, lk 276-280.

⁸⁵ Ibid, lk 276-280.

võlakirjadeks. Raha võidakse liigutada ühelt arvelduskontolt teisele, võtta seejärel sularahana välja ning panna kolmanda isiku kontole distantseerides iga uue liigutamise vara selle kuritegelikust allikast. Samuti viiakse sularaha viiakse ühest jurisdiktsioonist teise. Samas ei ole kõik kuritegeliku tulu liigutamised varjamistoimingud rahapesu tähenduses⁸⁶. Näiteks tavapärase väljasõit ühest linnast teise koos sularahaga, mis on peidetud pakiruumi, ei ole ümberpaigutamine, millega varjatakse vara liikumist. Aga kui sularaha viiakse teise linna, et see seal üle anda variisikule, on tegemist varjamisega.

Omandiõigus ja muud varaga seotud õigused näitavad kuritegelikul teel saadud tulu õiguslikku olemust⁸⁷. Tegemist on vara- ja isikuvahelise suhtega, mis näitab, kelle omanduses vara on, kuid vara üle tegelikku kontrolli omav isik jääb varjatuks. Näiteks kinnisvara on kellegi kolmanda isiku nimel, esitatakse valeandmeid tegeliku omaniku kohta või kasutatakse kolmandaid isikuid kontot tegeliku valdaja varjamiseks⁸⁸ või kauba kohta esitatakse valeandmeid.

Igale rahapesu etapile on omane varjata tegelikku omanikku ja vara päritolu ning vara vormi muutes säilitada vara üle kontrolli. Varjamist rahapesu tähenduses on oluline eristada lihtsast ebaseadusliku tulu peitmisest. Rahapesu tähenduses ei ole varjamisega tegemist kui sooritada ost väikese summa eest. Sellisel juhul puudub tahe varjata vara päritolu ja tegemist ei ole ka finantssüsteemi ärakasutamisega.⁸⁹ Õiguskirjanduses on USA praktikale tuginedes välja toodud, millist varjamist on loetud varjamiseks rahapesu tähenduses ning millistel juhtudel mitte. Näiteks ei pea rahapesutehing varjama ilmtingimata tehingus osalevat isikut, oluline on, et tehingud on mõeldud rahaliste vahendite või nende allikate varjamiseks. Raha ülekannete tegemine mitmete kontode vahel, isegi enda nimeliste kontode vahel, võib koosmõjus teiste asjaoludega toetada varjamistegevust. Samas olukorda, kus kriminaaltulu hoiustada oma elukaaslase kontol tavaliste kodukulude kasutamiseks peetakse tüüpiliseks ja otseseks pangatehinguks, mis ei näita kriminaaltulu päritolu varjamise tahet.⁹⁰ Varjamist pole ära täitnud juhtumid, kus on lihtsad tehingud, mida saab suhteliselt hõlpsasti jälgida või tehingud ei hõlma midagi muud kui algset kuritegu, nt ostutehing tehti sularahas ning vara omandiõigus läks ostu sooritanud isiku asemel tema ettevõtte nimele.⁹¹

---

⁸⁶ Viide 73, lk 276-280.

⁸⁷ Durrieu. R., lk 246.

⁸⁸ Viide 73, lk 276-280.

⁸⁹ Mitsilegas, V., lk 30.

⁹⁰ Viide 73, lk 271- 273.

⁹¹ Viide 73, lk 271.

Rahapesuprotsess kuritegelike jälgede kaotamiseks on sageli keeruline ning ei piirdu üksikteoga. Protsessi keerukuseaste sõltub erinevatest muutujatest nagu näiteks kuritegeliku tegevuse liigist, kuritegeliku organisatsiooni struktuurist, kokkulepetest finantsasutustega.⁹² Samas leidub ka seisukohti, et varjamine ei pea seisnema pikkades tehingute seerias, isegi ühest tehingust võib piisata. Asja tuum seisneb selles, kas tulu oli peale tehingut paremini varjatud kui enne toimingut.⁹³ Samas rahapesu kriminaalõiguse direktiiv ei täpsusta, millistele tunnustele peaks varjamistegevus rahapesu koosseisu tähenduses vastama – kui filigraanselt peab olema kriminaalse päritolu varjamine läbi viidud, et saaks rääkida varjamistegevusest. Tulenevalt direktiiv preambulist p 11 peab rahapesuna olema karistatav selline tegu kui kuritegelikul teel saadud vara hõlmab muundamist, varjamist ja põhjustab suuremat kahju kui kuritegeliku tegevusega on juba tekitatud.

Rahapesu varjamistoimingu ja eelkuriteo üksteisest eristamine võib aga osutada takistuseks rahapesu koosseisu täidetuks lugemisel. Rahapesu toiming järgneb eelkuriteole, kuid eelkuriteole omane tegu võib olla oma olemuselt juba ka varjamistoiming rahapesu tähenduses. Näiteks ettevõtte töötaja omastab ettevõttest raha esitades enda tuttava firma nimelt võltsitud arveid nt kontoriarvete eest.⁹⁴ Sellisel juhul pole üheselt selge, mis hetkest lõpeb eelkuritegu ning mida antud koosseisu tähenduses peab veel tegema, et isik asuks toime panema rahapesu või saab öelda, et isik on juba toime pannud ka rahapesu. Õiguskirjanduses on seisukohti, et tuleb hoida eraldatust esialgse toimingu vahel, millega tulu loodi ja edasiste toimingute vahel, mille eesmärk oli varjata nende tulude allikat. Ehk kuritegeliku tulu loonud toiming peab erinema rahapesutehingust, sest rahapesu kriminaliseerib tehingu tulu, mitte seda toimingut, mis tulu tekitas.⁹⁵ Kriminaliseerimisega heidetakse isikule ette seda tegevust, mis pannakse toime kriminaalsel teel saadud tuluga.

1.3.4 Tahtlus

Rahapesu kriminaalõiguse direktiivi sätestatud rahapesu koosseisust tulenevalt on rahapesu kriminaalkorras karistatav, kui see on toime pandud tahtlikult. Isikul peab olema tahe varjata vara seoseid kriminaalse päritoluga ja ta peab olema teadlik, et vara on saadud kuritegelikust

---

⁹² Mitsilegas. V, lk 25.

⁹³ Viide 73, lk 274.

⁹⁴ Gelemerova, L.Y., The auto-money laundering in the system in the context of globalisation. Doktoritöö.

⁹⁵ Viide 73, lk 275

tegevusest (direktiiv art 3 lg 1 p 3). Tahtlust ja teadmist direktiivis täpsemalt ei sisustata ning liikmesriikidel on võimalus karistusõiguse üldossa kuuluvate terminite sisustamisel lähtuda oma õigustraditsioonidest. Tahtlikkust ja teadmist vara päritolu kohta on lubatud järeldada objektiivsetest faktilistest asjaoludest (direktiiv preambul p 13). Samasid asjaolusid, mida kasutatakse järelduste tegemisel vara kuritegeliku päritolu kohta, saab kasutada ka tegelike teadmiste järeldamiseks. Näiteks süüdistatava vara väärtus ei ole proportsionaalne tema legaalse sissetulekuga või isiku kontot läbivad suured rahavood, kuid sissetulek üldse puudub. Subjektiivsel tasandil tuleb ära näidata isiku teadlikkus, et vara pärineb kuritegelikust tegevusest, kuid ei oma enam tähtsust, kui täpselt on isik teadlik eelkuriteo toimepanemise asjaoludest.

Lisaks tahtliku rahapesu kriminaliseerimisele annab direktiiv liikmesriikidele võimaluse näha ette rangemad meetmed rahapesu eest vastutusele võtmiseks ja võimaldades liikmesriikidel võtta rahapesu eest vastutusele kui see on toime pandud kergemeelsusest või raskest hooletusest (preambul p 13). Direktiivi artikli 3 g 2 kohaselt on võimalik võtta vastu meetmed, mis võimaldavad isiku vastutusele võtmist, kui teo toimepanija kahtlustas või oleks pidanud teadma, et vara on saadud kuritegelikust tegevusest. Vastavalt direktiivi seletuskirjale on tegemist Varssavi konventsioonist tuleneva laiendusega, mida on direktiivi ettepanekus nimetatud ka hooletuse elemendiks. Antud sättega vähendatakse nõudmisi isiku teadmisele vara päritolu kohta ning subjektiivne koosseis on täidetud, kui isik kahtlustas või oleks pidanud teadma, et vara on saadud kuritegelikust tegevusest (art 3 lg 2). Seega antakse liikmesriikidele võimalus kriminaliseerida rahapesu ka ettevaatamatusest. Seletuskirjas on täiendavalt lisatud, et subjektiivsel tasandil ei ole olnud erinevused takistuseks piiriüleses koostöös, mistõttu puudus vajadus hooletuselemendi kohustuslikuks kriminaliseerimiseks.

Rahapesu on nimetatud ka teadmiste haldamise protsessiks, mille ülesanne on raha eraldada teadmistest selle kohta, kuidas on vara saadud ning protsessi õnnestumisel on vara päritolu asendatud nõ valeteadmisega⁹⁶. Varjamistoimingud võivad paista igapäevase tavapärase tegevusena nt rahaülekanne pangas, kuid rahaülekanne taga peitub isiku teadlikkus raha kuritegelikust päritolust ja tahtlus kasutada ära rahaülekanne kui legalset toimingut kriminaaltulu haldamiseks ja seoste kaotamiseks kuriteoga.

---

⁹⁶ Murray, K. A, lk 192.

2. Rahapesu regulatsioon siseriiklikus õiguses

2.1 Rahapesu varjamiskoosseisu väljakujunemine

Rahapesu kui mõiste võeti Eestis kasutusele 1995. aastal krediitiasutuste seaduses ja mõistet sisustati kui kuritegelikul teel omandatud raha paigutamist legaalsesse äritegevusse või investeringusse⁹⁷. Kuriteona rahapesu karistatav siiski ei olnud, vastavalt kriminaalkodeksile oli karistatav üksnes rahapesu vastu võitlemise eeskirjade mittetäitmine.⁹⁸ Rahapesu kui kuritegu kriminaliseeriti majanduslase kuriteona kriminaalkodeksis⁹⁹ 25.01.1999. a välisviitelise koosseisuna ning definitsioon avati kaks kuud varem 25.11.1998.a vastu võetud Eesti esimeses rahapesu tõkestamise seaduses¹⁰⁰. Rahapesu tõkestamise seaduse loomisel võeti aluseks Euroopa Liidu Nõukogu rahapesu I direktiiv, mis omakorda tugines Viini ja Strasbourgi konventsioonile¹⁰¹. Rahapesu I direktiiv suuresti mõjutatud FATF soovitustest¹⁰². Seega tugineti juba esimese rahapesu tõkestamise seaduse väljatöötamisel rahvusvahelisele taustale ning rahapesu defineeriti tulenevalt §ist 2 kui kriminaalkorras karistatava teo otsese tulemusena saadud vara muundamist, üleandmist või varaga õigustoimingute sooritamist, mille eesmärgiks või tagajärjeks oli selle vara tegeliku omaniku ning ebaseadusliku päritolu varjamine.

Rahapesu tõkestamise seadus nimetati ümber rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduseks 2004. a rahapesuregulatsiooni sisse viidud muudatustega¹⁰³. Regulatsiooni ulatuslike muudatuste eesmärgiks oli viia rahapesu tõkestamise seadus kooskõlla rahapesu II direktiiviga 2001/97/EC ning täiendati ka rahapesu mõistet. Rahapesuks loeti kuriteo tulemusena või sellises teos osalemise eest saadud vara omandamist, valdamist, kasutamist, muundamist, üleandmist või varaga tehingute või toimingute sooritamist, mille eesmärk või tagajärg on selle vara tegeliku omaniku ning ebaseadusliku päritolu varjamine.

---

⁹⁷ Krediitiasutuste seadus. 15.12.1994. – RT I 1995, 4, 36. § 54 lg 1

⁹⁸ Kriminaalkodeks. – RT 1992,20,288 § 148⁸.

⁹⁹ Kriminaalkodeks. – RT I 1994,50, 845. § 148¹⁵.

¹⁰⁰ Rahapesu tõkestamise seadus. – RT I 1998, 110, 1811.

¹⁰¹ Vahtra, R., Tennusaar, A. jt. Rahapesu tõkestamise käsiraamat. Tallinn: 2006, lk 13..

¹⁰² Gilmore Third Edition, lk 195.

¹⁰³ Rahapesu tõkestamise seaduse, finantsinspektsiooni seaduse, krediitiasutuste seaduse, politseiseaduse ja väärtpaberituruse seaduse muutmise seadus. 03.12.2003. - RT I 2003, 81, 544. § 1, § 3.

Järgmised suuremad muudatused rahapesu regulatsioonis viidi sisse 2007. aastal. Kehtinud rahapesu mõiste ei olnud kooskõlas Viini¹⁰⁴, Strasbourgi¹⁰⁵ ja Palermo¹⁰⁶ konventsiooniga, millega Eesti oli selleks ajaks ühinenud. Samuti oli vaja üle võtta rahapesu III direktiiv. Seletuskirjas rõhutatakse, et rahapesuvastases võitluses ei piisa üksnes siseriiklikest meetmetest ning EL tasandil vastuvõetud meetmetel on piiratud mõju, kui ei arvestada rahvusvahelise tasandil vastuvõetud meetmete ja standarditega. Seletuskirja on selgitatud, et tulenevalt muudatuste suurest mahust võeti vastu uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, mis säilitas olemasoleva loodud rahapesu tõkestamise raamistiku, kuid oli selle edasiarenduseks ning lisaks püüti regulatsiooni ka sõnastuselt direktiiviga ühtlustada¹⁰⁷. Uus rahapesu definitsioon sisaldas juba eraldi varjamist kui ühte rahapesu käitumisvormi. Rahapesu tõkestamise seaduse § 4 lg 1 p1 kohaselt defineeriti varjamist kui ühte rahapesu käitumisvormi kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara või selle asemel saadud vara tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise, omandiõiguse või varaga seotud muude õiguste varjamine või saladuses hoidmine. Rahapesu kui kuriteo peamiseks eesmärgiks loeti soovi vabaneda vastutusest ja kriminaaltulu segamatut kasutamist¹⁰⁸. Rahapesu loeti protsessiks, mille kujundavaks tunnuseks on kuriteo objektiks olev igat liiki vara ja tegu, millega varjatakse vara päritolu, et seejärel järgmises faasis näidata seda vara õiguspärase varana¹⁰⁹.

FATF kehtestad 2012.a uued rahvusvahelised rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise standardid ning nende ülevõtmine ELi rahapesu IV direktiivi tingis 2017. a vajaduse võtta siseriiklikult vastu uus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus, millega vastuvõetud rahapesu definitsioon kehtib peale mõningate muudatuste sisseviimist kehtib ka täna. Seaduse eesmärgiks on tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks, suurendades ettevõtluskeskkonna usaldusväarsust ja läbipaistvust (RahaPTS § 1 lg 1). Sellises sõnastuses täpsustatakse seni kehtinud seaduse eesmärki, et oleks kajastatud laienenud rahvusvaheliste normide mõte. Probleemiks on olukorrad, kus isikud varjavad oma identiteeti ühingu- ja lepingustruktuuride

---

¹⁰⁴ Narkootilise ja psühhotropsete ainete ebaseadusliku ringluse vastase Ühinenud Rahvaste Organisatsiooniga ühinemise seadus konventsioon ratifitseerimise seadus. – RT II 2000, 15, 92.

¹⁰⁵ Euroopa Nõukogu rahapesu ja kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 2000, 7, 41.

¹⁰⁶ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 2003, 1, 1.

¹⁰⁷ RahPTS 2007. a seletuskiri.

¹⁰⁸ RahPTS 2007. a seletuskiri.

¹⁰⁹ Ibid.

varju ja kasutatakse ära finantssüsteemide globaalset ühendatust ning liigutatakse rahalisi vahendeid järjest suuremas ulatuses üle maailma¹¹⁰. Rahapesu vastases võitluses on oluline saavutada läbipaistvus ja usaldusväärnes ärikeskkonnas tervikuna¹¹¹.

RahaPTS 2017. a vastuvõetud redaktsiooni kohaselt oli varjamist kui rahapesu ühte käitumisvormi järgmiselt: kuritegelikust tegevuses saadud vara või selle asemel saadud vara tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise või omandiõiguse varjamine või varaga seotud muude õiguste varjamine või kui on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest. Juulis 2020. a muudatusega võeti definitsioonist ära eelviimane teadlikkuse element.¹¹² Varjamiskoosseisu viimane muudatus jõustus juulis 2020. a ning sellisel kujul kehtib see ka täna. RahaPTS § 4 lg 1 p 3 kohaselt on karistatav kuritegelikust tegevuses saadud vara või selle asemel saadud vara tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise või omandiõiguse varjamine või varaga seotud muude õiguste varjamine¹¹³.

Rahapesu on alates KarSi vastuvõtmisest 2001. a sätestatud blanketes koosseisuna. KarSis rahapesu eraldi defineeritud ei ole, vaid see sisustatakse läbi RahaPTS §i 4. RahaPTS § 4 lg 1 p-st 3 tulenev rahapesu varjamiskoosseisu definitsioon on äärmiselt lai ning hõlmab justkui kõik võimalikud viisid kuritegelikul teel saadud vara kasutamiseks. Kui legaaldefinitsiooni mõistmiseks lähtuda pelgalt koosseisu grammatilisest tõlgendamisest, ei peegelda see rahapesu kui kuriteo tegeliku olemust. Selline lähenemine hägustab koosseisu kehtestamise aluseks olevat õigushüve ja võimaldab rahapesu laiendada põhjendamatult kõikidele varalist kasu hõlmavatele kuritegudele. Seetõttu tuleb KarS § 394 sisustamisel arvestada lisaks RahaPTS-s sätestatud rahapesu mõiste grammatilisele tõlgendusele muuhulgas ka kaitstavat õigushüve ja KarS süstemaatilist tõlgendust.¹¹⁴

Rahapesu on majandusalane kuritegu, mida on sisustatud kui kuritegeliku päritoluga vara ning selle allikaks olnud kuriteo vahelise seose näilist kaotamist¹¹⁵. Tulenevalt RahaPTS §ist 1 on regulatsiooni eesmärgiks suurendada ettevõtluskeskkonna usaldusväärset ja läbipaistvust, et

---

¹¹⁰ RahaPTS 2017. a seletuskiri.

¹¹¹ RahaPTS 2017.a seletuskiri.

¹¹² RahaPTS 2019.a seletuskiri.

¹¹³ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 10.07.2020, § 1.

¹¹⁴ RKKKo 3-1-1-68-10 p 11-16.

¹¹⁵ I. Tibar. KarS § 394/7. 2015.

tõkestada rahandussüsteemi ja majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks¹¹⁶. Tegemist on kahjustusdeliktiga, mis kaitseb laiemalt rahandus- ja majandussüsteemi korrapärasest toimimisest ning konkreetselt legaalset majandus- ja rahakäivet.¹¹⁷ Rahapesu koosseis aitab kaitsta majandussüsteemi kuritegelikku päritolu rahavoogude negatiivsete mõju eest ja pärsib kuritegelike struktuuride mõjuvõimu kasvu¹¹⁸.

2.2 Rahapesu varjamiskoosseisu sisustamine enne rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist

RahaPTSis sätestatud rahapesu definitsioon on tuginenud rahvusvahelisele raamistikule ning kohtupraktikas nähtub, et regulatsiooni rahvusvahelist tausta on arvestatud ka praktikas koosseisu tõlgendamisel. Peamiselt on kasutatud FATF soovitusi ja suuniseid, mis tulenevad Varssavi 2005. a konventsioonist, mille ratifitseerimise seaduse eelnõu on 2020. a seisuga veel Riigikohus menetluses.

Rahapesu objektiivsed tunnused kuritegelik tegevus, vara ja erinevad varjamistoimingud on olnud rahapesu definitsioonis kasutusel alates 2007. aastast, kui vastuvõetud redaktsiooni üheks eesmärgiks oli saavutada siseriikliku regulatsiooni kooskõla rahvusvahelisel tasandil vastuvõetud meetmetega. Ühelt poolt on rahapesu regulatsiooni järjepidevalt muudetud selliselt, et oleks saavutatud kooskõla rahapesu III direktiiviga, seejärel 2017. a rahapesu IV direktiiviga ning rahvusvahelistest kokkulepetest tulenevate nõuetega, kuid teisalt ei ole praktikas omaks võetud kõiki rahvusvahelisi koosseisu sisustamise soovitusi. Alljärgnevalt toon välja, kuidas on siseriiklikult varjamiskoosseisu sisustatud.

2.2.1 Kuritegelik tegevus

Kuritegelik tegevus tähendab rahapesule eelnevat kuritegu, millest on saadud rahapesu objekt. Eelkuritegude ringi rahapesu kuritegudes Eestis seadusandja piiranud ei ole ning rahapesuobjektiks olev vara võib pärineda mistahes KarSis sätestatud kuriteost¹¹⁹. Rahapesuga on tegemist ka siis, kui kuritegelik tegevus, mille tulemusel saadi rahapesu objektiks olev vara, toimus teise riigi territooriumil (RahaPTS § 4 lg 3). Säte tagab, et kriminaaltulu liikumisel ühest

---

¹¹⁶ RahaPTS § 1 lg 1. – RT I, 17.11.2017, 2.

¹¹⁷ RKKKo 3-1-1-68-10 p 16.

¹¹⁸ RKKKm 3-1-1-97-10 p 24.

¹¹⁹ RKKKo 3-1-1-34-05 p 21.

riigist teise ei vabane isik karistusähvardusest,¹²⁰ kuid sätte üksikasju seadusandja ei reguleeri. Õiguskirjanduses ollakse seisukohale, et üldreeglik tuleks pidada kahepoolse karistatavuse nõuet st eelkuritegu peab olema eelkuriteona tunnustatud nii selle toimumise kui ka rahapesuasja menetleva riigi õiguse järgi.¹²¹ Eelkuritegu ei pea olema rahapesu toimepanemiseks ajal lõpule viidud. Kuritegelik tegevus saab seisneda ka näiteks jätkuvas süüteos või pannakse pidevalt toime erinevaid süütegusid.¹²² Samuti on võimlik võtta rahapesu eest vastusele ka siis, kui eelkuritegu on aegunud¹²³.

Mõiste „kuritegelik tegevus“ võeti RahaPTSis kasutusele 2007. a, kui rahapesu definitsioonis asendati termin „kuritegu“ sõnaga „kuritegelik tegevus“. Mõistet „kuritegelik tegevus“ on Riigikohus esimest korda sisustanud 2000. a seoses varavastaste süütegudega. KrK §-is 203 sätestatud kuritegelikul teel saadud vara käitlemiskooseisu tõlgendamisel leidis kohus, et „kuritegelikul teel saadud vara“ tuleb tõlgendada teisiti kui „kuriteoga“ või „kuriteo toimepanemise teel saadud vara“. Kohus võttis üheselt selge seisukohta, et mõistet „kuritegelik tegevus“ sisustatakse läbi kuriteokooseisude objektiivse külje.¹²⁴ Kuidas määratleda terminit „kuritegelik tegevus“ rahapesu kui majandusalase süüteo definitsioonis, pole üheselt selge. Õigusaktides on laiendatud rahapesu definitsiooni sisustamisnõudeid, kohtupraktikas on seisukohti ajajooksul muudetud, kuid ühtsele arusaamale jõutud ei ole.

Karistusseadustiku 2009. a kommentaarides on kuritegelikku tegevust defineeritud kui eelkuriteo toimepanemist. Eelkuriteota puudub rahapesu koosseis, kuid eelkuritegu rahapesu koosseisutunnuseks ei loeta. Tuvastatud peab olema eelkuriteo sündmus. Oluline on ära näidata vara pärimine eelkuriteost, sidumata seda konkreetse kuriteoga või kuriteoliigiga.¹²⁵ Samas puuduvad täiendavad selgitused, millised on need kriteeriumid, mis on piisavad väitmaks, et vara kuritegelik päritolu on ära näidatud.

Riigikohus võttis eelkuriteo osas 2015. a lahendis teistsuguse seisukoha. Kohus leidis, et eelkuritegu on rahapesu koosseisuline tunnus, sest ilma eelkuriteota ei ole võimalik rahapesust KarS § 394 lg 1 mõttes kõnelda. Kui eelkuritegu on tuvastatud varasema süüdimõistva lahendiga või menetletakse eelkuritegu rahapesuga samas menetluses, peab eelkuriteo vastama

---

¹²⁰ RahaPTS 2007. a seletuskiri. § 4 selgitused

¹²¹ Tibar, I § 394/10.1., 5. vlj.

¹²² Tibar, I. § 394/ 3.3. 2015.

¹²³ Tibar, I. § 394/ 9.6. 5 vlj.

¹²⁴ RKKKo 3-1-1-42-00.

¹²⁵ Tibar, I. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, § 394, komm 3.

seadusest ja kohtupraktikast tulenevatele süüdistuse täpsust ja kohtuotsuse põhistatust puudutavatele nõuetele. Rahvusvahelises õiguses on tunnustatud, et eelkuriteo kindlakstegemine ei pea alati tuginema süüditunnistavale kohtuotsusele, vaid sellisel juhul tuvastab selle rahapesuasja menetlev kohus. Rahapesu asjas esitatud süüdistus peab eelkuriteo osas vastama samasugustele nõuetele nagu on esitatud muudele koosseisuelementidele. Rahapesuasja menetlev kohus peab lisaks rahapesu koosseisule tegema kindlaks ka eelkuriteo aset leidmise. Mõõdapääsmatult vajalik ei ole vaja tuvastada aega, millal eelkuritegu aset leidis. Saab piirduda ajavahemiku määramisega, mis võimaldab omakorda kindlaks teha, kas eelkuritegu oli selle toimepanemise ajal ka kriminaalkorras karistatav tegu. Oluline on, et eelkuritegu oli kuriteona karistatav ka rahapesu eest süüdi tunnistamisel. Seaduse sätte kehtetuks tunnistamine leevendab isiku olukorda ning sellisel juhul kehtib tulenevalt KarS § 5 lg-st isiku suhtes tagasiulatu jõud. Eelkuriteo tuvastamiseks on piisav, kui see vastab vähemalt ühele kuriteokoosseisule.¹²⁶

Samal aastal seisuga 01.07.2015 lõpetatud karistusseadustiku § 394 kommentaaride kohaselt on seadusandja jäänud oma tahte juurde ning terminiga „kuritegelik tegevus“ soovib seadusandja tagada rahapesu eest süüdimõistmise, kui on ära näidatud, et vara on saadud rahapesu eelkuriteost, samas sidumata seda konkreetse kuriteo või kuriteoliigiga. Näiteks kui isik on pannud toime mitu narkokuritegu, siis puudub vaja ära näidata konkreetselt, millisest narkosüüteost vara saadi.¹²⁷ Tuginedes FATF 40. soovitudele on võetud ka seisukoht, et objektiivne koosseis ei sõltu ka asjaolust, kas keegi on eelkuriteo toimepanemise eest süüdimõistetud¹²⁸. Samas puuduvad kommentaarid või seisukohad selle kohta, kuidas detailselt peab ära näitamine aset leidma või millised on need kriteeriumid, mille alusel saab lugeda vara pärinemise eelkuriteost ära näidatuks.

Riigikohus kordab oma varasema seisukohta üle juunis 2016. a määruses, mis puudutas kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara arestimist. Kohus kordas üle, et isiku süüdi tunnistamine eeldab kõigi süüteokoosseisu elementide tuvastamist. Eelkuritegu on üks rahapesu koosseisu elemente ning KarS § 394 järgse karistusõigusliku etteheite tegemine on võimalik üksnes eelkuriteo ära näitamise korral.¹²⁹

---

¹²⁶ RKKKo 3-1-1-94-14 p 170, 181, 184, 185.

¹²⁷ Tibar, I. § 394/3.2. 4vlj.

¹²⁸ Tibar, I. § 394/3.2. 4 vlj.

¹²⁹ RKKKm 3-1-1-46-16 p 7.

Moneyval viitas oma 2014. a aruandes vajadusele kaaluda seadusandlike meetmete vastuvõtmist Varssavi konventsiooni artikli 9 lõike 6 sätte rakendamiseks, mis vähendab kuritegeliku tegevuse tõendamise lävi. Raportis märgiti ära, et tuleks arendada rahapesu kui iseseisva õigusrikkumise menetlemist ja mõistma isikud rahapesu eest süüdi, kui tõendatakse vara pärinemine kuritegelikust tegevusest, ilma et oleks vaja täpselt kindlaks teha, millisest süüteoost.¹³⁰ Kuritegeliku tegevuse sisustamisvõimalusi laiendati detsembris 2017. a vastu võetud RahaPTSi § 4 lg-ga 5, mille kohaselt on rahapesuga tegemist ka siis, kui sellise kuritegeliku tegevuse üksikasjad, mille tulemusel kuritegelik vara saadi, ei ole kindlaks tehtud. Tegemist on kindlate suunistega rahapesu mõiste sisustamiseks, et tagada kooskõla rahvusvahelisest õigusest tulenevate rahapesu mõiste sisustamise aspektidega sh Varssavi konventsiooniga.¹³¹

Riigikohus muudab 28.10.2018 määrusega avaramaks varasemat üsnagi jäika lähenemist kuritegeliku tegevuse sisustamisele. Eelkuritegu enam rahapesu koosseisuliseks tunnuseks ei nimetata, vaid eelkuritegu loetakse teatud sündmuse asetleidmise faktiks, mis on vajalik tuvastada üksnes rahapesu objektiks oleva vara koosseisupärasuse hindamiseks. Eelkuriteo sündmuse asetleidmise fakti tuvastamine ei tähenda süüküsimuse lahendamist ning eelkuriteo toimepanijate suhtes ei saa kohaldada ka õiguslikke järeelmeid. Rahapesuasja menetlev kohus peab üksnes lahendama küsimused, kas eelkuriteo sündmus on aset leidnud ja kas rahapesu objektiks olev vara pärineb just sellest eelkuriteo sündmusest.¹³² Sellise seisukohaga on Riigikohus vähendanud tõendamisstandardit ning eelkuritegu ei tähenda süüküsimuse lahendamist. Lahendis puuduvad aga täpsemad selgitused, kuidas mõista eelkuriteosündmuse asetleidmise fakti tuvastamist. Seega on tekkinud olukord, kus 2015. seiskoha järgi tuleb eelkuritegu ära näidata vähemalt ühele kuriteokoosseisule ning järgmise 2017.a lahendi kohaselt ei tähenda eelkuriteo tuvastamist süüküsimuse lahendamist, vaid tuleb ära näidata eelkuriteo sündmuse asetleidmise fakt. Lisaks kinnitab antud lahendis võetud seisukoht seda, et eelkuritegu ja rahapesu on kaks eraldiseisvat kuritegu. Rahapesuasja peab olema võimalik menetleda ka iseseisva kriminaalasjana, milles ei tõendata eelkuritegu, vaid näidatakse ära kuritegelikuks tegevuseks olev eelkuriteosündmus.

---

¹³⁰ Moneyval. Report on 4th assessment visit of Estonia. Recommendation 1, p 140, lk 49.

¹³¹ RahaPTS 2017 seletuskiri lk 30

¹³² RKKKm 1-17-5176/37 p 21.

Tulenevalt Riigikohtu 2015. a ja 2017. a seisukohtadest ei ole üheselt selge, kuidas tuleb rahapesu subsumeerimisel ära näidata vara kuritegelik päritolu. 2017. a seisukoha järgi ei tähenda eelkuriteo sündmuse asetleidmise fakti tuvastamine enam süüküsimuse lahendamist ning sellega on vähendatud tõendamisstandardist. Seisukohast ei selgu üheselt, kas kuritegeliku päritolu näitamine tähendab kindla koosseisu kõikide objektiivsete tunnuste ära näitamist või vara pärinemist kuritegelikust tegevusest on võimalik ka tõsikindlalt järeldada tuginedes tuvastatud asjaolude kindlale kuriteokoosseisule viitamata? Kui kuritegelikku päritolu on võimalik järeldada, siis millises ulatuses peab olema sündmus vastavalt tõendamiseseme asjaoludele ära tuvastatud, millele tuginedes saaks juba tõsikindlalt öelda, et vara on kuritegeliku päritoluga. Arvestades asjaoluga, et Eestis puudub vajadus kuritegelikku tegevust seostada kindlat liiki kuriteoga, sest rahapesu objektiks olev vara saab pärineda kõikidest KarSis sätestatud kuritegudest.

Süüteod, millest saab pärineda rahapesu objektiks olevat vara, on oma laadilt erinevad. Sellest sõltuvalt võib mõne eelkuriteo koosseisu asjaolude ära näitamine olla keerulisem. Näiteks kas vara pärinemisel narkootikumidega seotud süütegudest peab olema narkootiline aine ekspertiisiga kindlaks tehtud või piisab tuginemisest kuriteosündmuse teistele asjaolude ja muuhulgas kriminaalmenetluslikule kogemusele, mille alusel saab tõsikindlalt väita vara seotust narkootikumidega seotud süütegudega. Kui vara pärineb aga oma olemuselt sarnastest kuritegudest, siis tuvastamisel, kas vara pärineb nüüd varguse või röövimise toimepanemisest, ei tohiks olla kuritegeliku päritolu ära näitamisel määrav. Kas vara kui võõras vallasi võeti ära ilma vägivaldta või kasutati ka vägivalda, ei mõjuta vara kuritegelikku päritolu. Või kas vara saadi valduse murdmisega varguse käigus või tegemist oli talle usaldatud varaga ja isik hoopiski omastas selle vara. Tegemist on ikkagi varaga, mis pärineb varavastasest süüteost ehk on kuritegeliku päritoluga.

Lisaks kuritegeliku päritolu ära näitamise probleemistikule on problemaatiline ka kuritegeliku tegevuse ehk eelkuriteosündmuse ja rahapesuprotsessis läbiviidavate varjamistoimingute omavahelise piiritlemine. Rahapesuprotsessis kasutatakse vara suhtes erinevaid manipulatsioonivõtteid, kuid sarnaseid võtteid kasutatakse ka eelkuritegude sooritamisel¹³³. Seetõttu on sageli keeruline eristada, kas varaga tehtud toiming on oma olemuselt veel eelkuriteole iseloomulik tunnus või saab varaga tehtavat toimingut juba lugeda

---

¹³³ Tibar, I. § 394/3.2., 4. vlj.

varjamistoiminguks rahapesu tähenduses. Näiteks altkäemaksu süütegude korral tasutakse altkäemaks võltsitud arve alusel altkäemaksu saava isiku kontrolli all oleva ettevõtte kontole. Rahaülekanne kui soodustuse üleandmine oleks sellisel juhul altkäemaksu kuriteo faktiline lõpetamine ehk eelkuriteo osa, kuid samas on see teostatud sellisel viisil, et võiks olla ka rahapesu esimeseks varjamistoiminguks, millega paigutatakse raha finantsüsteemi. Riigikohus on võtnud seisukoha, et rahapesukuritegu peab olema võimalik eelkuriteost eristada ning selle ebaõigussisu ei tohi eelkuriteos ammendada. Rahapesuga ei ole tegemist siis, kui eelkuritegu ei ole rahapesust eristatav nt rahaülekanne on hinnatav eelkuriteo loomuliku osana.¹³⁴

2.2.2 Vara

Vara on rahapesu objekt ning see peab pärinema rahapesule eelnevast kuritegelikust tegevusest. Eestis hõlmab kuritegelik tegevus kõiki KarSis sätestatud kuritegevusi, mistõttu saab ka rahapesu objektiks olev vara pärineda kõikidest KarSis kriminaliseeritud kuritegudest. Vara on defineeritud RahaPTSis § 3 p-is 2 võimalikult laialt, hõlmates kõik võimalikud esinemisvormid. Varaks saab olla igasugune ese, samuti sellise eseme omandiõigus või muid selle esemega seotud õigusi tõendav dokument, sealhulgas elektroonne dokument ning sellisest esemest saadud kasu. Tegemist on kuritegelikul teel saadud hüvega, millel on majanduslik väärtus. Majandusliku väärtuse olemasolu on ainus piirang, mis on vara mõistele seatud ning kui see puudub, ei ole vara rahapesu objektiks sobilik¹³⁵.

Vara erinevatele vormidele iseloomulik majanduslik väärtus on vahetatav mõne muu väärtusekandja vastu ja üleantav teisele isikule. Saastatus kandub mööda väärtuskandjaid pidi ning algobjekt ehk kuritegelikust tegevusest saadud vara dekontamineerub ja lakkab olemast rahapesu objekt.¹³⁶ Nt narkokuriteo toimepanemisel saadakse sularaha, see pannakse sularahaautomaadist pangakontole. Sularaha lakkab olemast rahapesu objekt ning saastatus kandub edasi kontorahale ehk nõudeõigusele panga vastu, mis on uueks väärtuskandjaks ehk surrogaadiks.

Vara hulka kuulub ka varast saadud kasu. See tähendab, et vara abil on loodud või saadud uus väärtus.¹³⁷ Nt investeerimisel on tekkinud uus väärtus. Eesmärk on välistada olukord, kus isik

---

¹³⁴ RKKKo 3-1-1-21-1 p 13

¹³⁵ Tibar, I. § 394/4.1. 4. vlj.

¹³⁶ Tibar, I. § 394/4.1, 4.2. 4. vlj.

¹³⁷ Tibar, I. § 394/4.3. 4. vlj.

on kuriteo toimepanemise tõttu paremas majanduslikus seisundis kui enne kuriteo sooritamist¹³⁸. Vara võib olla segunenud ka legaalse varga ning sellisel juhul on rahapesu objekt seadusliku päritoluga vara kuni ulatuseni, mis on võrdne segatud kriminaaltulu hinnatud väärtusega.¹³⁹ Nt kontole laekub nii kriminaaltulu kui ka legaalselt teenitud tulu. Kui vara on juba mingite toimingutega muudetud rahapesuobjektiks, ei lakka olemast rahapesuobjekt pelgalt seetõttu, et seda vara kasutati pärast rahapesu isiklikuks tarbimiseks¹⁴⁰.

Rahapesu täidab ära üksnes kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara¹⁴¹. Seega saab rahapesu varjamistoiminguid saab hakata toime panema siis, kui vara on olemas. Vara rahapesu objektina ei saa pärineda tulumittetoovast kuriteost nt dokumendi võltsimine teadmata päritoluga vara õigustuseks. Rahapesu objektiks ei saa olla vara, mida loodetakse tulevikus saada¹⁴². Kui varjamistoiminguid hakatakse läbi viima enne, kuriteo toimepanemise soodsamate olude loomine.

2.2.3 Varjamine

Tulenevalt RahaPTS § 4 lg 1 p-st 3 sisustatakse varjamist kui selliste toimingute tegemist, millega varjatakse kuritegelikust tegevusest saadud vara tõelist olemust, päritolu, asukohta, käsutamiseviisi, ümberpaigutamist või omandiõigust või varaga seotud muid õigusi (RahaPTS § 4 lg 1 p 3). Varjamistoimingutega puhastatakse vara kuritegelikust taustast¹⁴³ ja selleks leitakse selline viis, mis võimaldaks säilitada kontrolli vahendite üle, samas juhtimata tähelepanu kuritegudele, mis tulu toodavad, või nendega seotud inimestele.¹⁴⁴ Varjamistegude tulemusena ei saa väline vaatleja nähtavate või teadaolevate asjaolude põhjal teha õiget järeldust vara suhtes, sest rahapesu objektiks olnud vara näib hangituna õiguspäraselt¹⁴⁵.

Vara tõelise olemuse, päritolu ning asukoha varjamist sisustatakse kui vara ja selle kuritegeliku päritolu seoste varjamist.¹⁴⁶ Päritolu varjamiseks tehakse rahaülekandeid, väljas mõnes teises riigis, sõlmitakse laenulepinguid, esitatakse arveid konsultatsiooni teenuste eest, võetakse

---

¹³⁸ Vahtra, R., Tennusaar, A. jt. lk 33.

¹³⁹ Tibar, I. § 394/4.4 4 vlj..

¹⁴⁰ RKKKo 3-1-1-96-13 p 15.

¹⁴¹ Tibar I. § 394/11 5 vlj.

¹⁴² .H. Evestus. Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. – Juridica 2015/V, lk 363.

¹⁴³ RKKKo 3-1-1-42-11 p 23.2

¹⁴⁴ Vahtra, R., Tennusaar, A. jt, lk 5.

¹⁴⁵ Tibar, I. § 394/19.1. 5. vlj.

¹⁴⁶ Tibar, I. § 394/5. 4vlj.

sularahana. Näiteks Ameerika Ühendriikides kelmuse toimepanemisel saadud raha kanti Eestis asuva ettevõtte kontole. Peale kontole raha laekumist alustati vara suhtes varjamistoiminguid teostama. Raha kanti ettevõtte kontolt edasi nii isiklikule arvelduskontole, kui tehti ka järjestikuseid ülekandeid erinevate ettevõtete kontode vahel nii riigi siseselt kui ka teistesse riikidesse¹⁴⁷.

Asukoha varjamine võib seisneda nii vara olemasolu eitamises, tõelise olemuse ning ka päritolu varjamises püüdes näidata vara millegi muuna.¹⁴⁸ Näiteks arvutikelmuse toimepanemisega varastati krediitkaardiandmed, mida kasutades telliti väljaspool Eesti asuvatest veebipoodidest erinevaid kaupu, mis seejärel saadeti Saksamaal palgatud variisikute vahendusel ja ümberpakitud pakkidena Saksamaalt Eestisse või Läti postkontorisse adresseerituna ettevõttele, mis oli organiseeritud ja loodud rahapesu toimepanemiseks. Pakid võeti välja, ladustati elukohtades, sõidukites, vanaema juures ja ekstra hoiustamiseks renditud ruumides. Osa kaubast tarniti edasi Venemaale, tarbiti ise ja müüd edasi erinevates internetifoorumites.¹⁴⁹

Vara käsutamiseviis, ümberpaigutamise, omandiõiguse või varaga seotud muude õiguste varjamise eesmärk on püüda varjata või saladuses hoida enda seotust selle varaga.¹⁵⁰ Näiteks saadi arvutikelmuse tulemusel Kanada dollarid. Vara päritolu varjamiseks võetakse sularaha välja erinevatest automaatidest, tehakse ülekandeid erinevate ettevõtete kontode vahel. Päritolu varjamiseks ja raha legaliseerimiseks koostatakse näilised arved kauba liikumise kohta. Sõlmitakse näilikke lepinguid seadmete hankimiseks ja tarkvara väljatöötamiseks.¹⁵¹

Riigikohus on leidnud, et ainuüksi enda ärilise tegevuse varjamine teiste isikute eest ei ole rahapesu. Kui isik enda rolli pisendab või enda rolli peites juhib teisi isikuid eksimusse, saab juba rääkida rahapesust. Samas lahendis ei soovinud süüdistatav, et teda konkreetsete äriühingute ja seeläbi nende äriühingute kaudu käsutatud kuritegelike varadega seostataks ehk isik soovis varjata oma omandiõigust vara osas ja varaga seotud muid õigusi. Riigikohtu leidis, et omandiõigust saab varjata seeläbi, et jäetakse mulje, et vara kuuluks justkui sugulastele.¹⁵² Tegelikku omaniku ehk vara kontrolliva isiku varjamisega on tegemist siis, kui isik varjab oma

---

¹⁴⁷ Harju Maakohus 1-20-3799

¹⁴⁸ Tibar, I. §394/5. 4 vlj.

¹⁴⁹ Tallinna Kohtumaja. 1-18-9335.

¹⁵⁰ Tibar, I. § 394/5. 4 vlj.

¹⁵¹ Tartu Maakohus 1-19-1845.

¹⁵² RKKKo 3-1-1-94-14 p 219.

seost varaga enne rahapesu lõpuleviimist¹⁵³. Riigikohus on öelnud, et asjaolu, kas ka peale rahapesu varjatakse, kelle kontrolli all on rahapesuobjektiks olnud vara või kes oli selle viimane seaduslik omanik, ei ole koosseisu tähenduses oluline¹⁵⁴. Näiteks ettevõtte kontole on erinevate varjamistoimingutega kantud kuritegelikul teel saadu raha, mille eest ostetakse sõiduauto. Sõiduautot hakkab igapäevaselt aga kasutama isik, kes omas tegelikku kontrolli kuritegeliku vara üle.

RahaPTSist ei tulene nõuet, kui filigraanselt peab varjamine olema läbi viidud. Ka Riigikohus on öelnud, et RahaPTS § 4 lg 1 puhul pole varjamise n-ö kvaliteet iseenesest oluline. Enda seost konkreetse varaga saab varjata ka seeläbi, kui jätta mulje, et vara kuuluks justkui tema sugulasele. Asjaolu, et sellisel juhul on varjamise tuvastamine lihtsam, ei välista varjamist.¹⁵⁵ Leides vastust küsimusele, kas tegemist on kuritegeliku päritolu varjamisega rahapesu koosseisu tähenduses, tuleb hinnata, kas isiku tegevusega kaasnes rahapesu objektiks oleva vara ja seda vara kuritegelikult kontrolliva isiku vaheliste seoste varjamine ning kuritegelikul teel saadud vara legaalsesse käibesse suunamine¹⁵⁶. Seega varjamise käigus isik distantseerib ennast varast,¹⁵⁷ kuid ei ole välistatud rahapesu toimepanemine ka läbi lihtsamate skeemide kasutamise, kus distantseerumine on minimaalne, aga on astunud samme seoste vähendamiseks vara üle tegelikku kontrolli omava isikuga.

Riigikohus on selgitanud, et rahapesu tuvastamisel on oluline rahakäsituse eesmärk. Rahapesule omast varjamist tuleb eristada sellisest varjamisest, mis juba olemuslikult kaasneb kuritegelikul teel saadud vara kasutamisega. Kuritegelikul teel saadud vara kasutamisel kaasneb samuti isiku tahe jääda varjatuks ja proovitakse vältida vara kriminaalse päritolu ilmsiks tulekut, et pääseda sellele järgneda võiva juriidilise vastutuse eest. See aga ei tähenda, et iga varjamine tähendaks ka rahapesu toimepanemist. Varjamisel peab olema varaga tehtavates õigustoimingutes keskne osa, varjamine ei saa olla kõrval eesmärk või – tagajärg.¹⁵⁸ Rahapesust saab kõneleda siis, kui isik enda rolli pisendades või peites juhib teisi isikuid eksimusse. Ainuüksi enda ärilise tegevuse varjamine teiste isikute eest ei kujuta endast veel varjamist rahapesu tähenduses.¹⁵⁹

---

¹⁵³ Vahtra, R., Tennusaar, A. jt. lk 34.

¹⁵⁴ RKKKo 3-1-1-34-05 p 28.

¹⁵⁵ RKKKo 3-1-1-94-14 p 219.

¹⁵⁶ RKKKo 3-1-1-41-11 p 26.

¹⁵⁷ Feldmanis, L, T. Ploom, lk 88;

¹⁵⁸ RKKKo 3-1-1-34-05, p 24, 25.

¹⁵⁹ RKKKo 3-1-1-94-14 p 219

Riigikohus on selgitanud, kui rahapesuprotsessis osalev ettevõtte teeb lisaks näilikele tehingutele ka varakäsutusi, millel on majanduslik sisu, ei tähenda see alati rahapesu välistust. Ka tegeliku nõude täitmiseks tehtud varakäsusutus võib tähendada rahapesu. Nt on isikul nii seadusliku ja kuritegeliku päritoluga vara ja ta käsutab just ebaseaduslikult saadud vara. Sellisel juhul ei ole toimingu raskuspunkt mitte nõude täitmisel, vaid otsusel täita nõue seadusliku raha asemel musta rahaga, raha ebaseaduslikkuse varjamise keskne osa on sellisel juhul olemas.¹⁶⁰ Peamiseks eesmärgiks on sellisel juhul tahe muundada must raha legaalseks, toimingute tegelik äriline sisu jääks kõrvaleesmärgiks.

Varjamistoimingut näol on tegemist justkui igapäevase äritegevuse elluviimisega, kuid tegelikult toimub legaalse majandustegevuse ära kasutamine. Manipuleeritakse majandustegevusega, mis omakorda tähendab ka usaldussuhete kuritarvitamist ning seeläbi teiste eksitusse viimist. Tegemist on sellise teoga, mis oluliselt kahjustab üldist usaldust majanduskäibe aususe vastu¹⁶¹ ja võib tõsise kahtluse alla seada ka kõikide teiste majanduskäibes osalevate isikute tegevuse õiguspärasuse. Õiguskirjanduses on välja toodud, et rahapesusüüteo eraldiseisev kahju peitub pestud summade mahus, regulaarsuses ja tehingute professionaalsuses¹⁶². Näiteks ka riigi üldisest majanduslikust seisundist ja riigi geograafilisest asukohast¹⁶³. Varjamistoimingute põhjustatud negatiivne mõju majandusele ei ole rahapesu koosseisuline tunnus ning tekitatud kahju ei ole ka vahetult peale sooritatud toimingut tajutav. Üksikindiviidi vaates võib jääda tekkiv kahju üldsegi abstraktseks üldistuseks, mistõttu ka alahinnatakse rahapesu ühiskonnaohtlikkust¹⁶⁴. Varjamistoimingutega tekitatud negatiivne mõju muutub ühiskonnas otseselt tajutavaks kui juba on toimunud muutused konkurentsiturul, edukad varjamistoimingute tulemusel kasvab korruptsioon ning mahukad kriminaalsed teel saadud rahavood pankades on muutnud kohaliku finantsüsteemi ebausaldusväärseks.

2.2.4 Tahtlus

RahaPTS § 4 lg 1 p 3 sätestatud varjamistegu on olnud alates rahapesu kriminaliseerimisest karistatav tahtliku teona. Kuni 20. juuli 2020 oli varjamiskoosseis antud sättes sõnastatud järgmiselt: „tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise või

---

¹⁶⁰ RKKKo 3-1-1-94-14 p 216

¹⁶¹ Sootak, J., Majandus-kriminaalõigus. Sihtasutus Eesti Õiguskeskus. Tartu, 1998, lk 58.

¹⁶² Mitsilegas, V, lk 104.

¹⁶³ Tibar, I., Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – Juridica VIII/2007, lk 577

¹⁶⁴ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valitsuskomisjoni analüüs ja ettepanekud. 2018, lk 48.

omandiõiguse varjamine või varaga seotud muude õiguste varjamine või kui on teada, et selline vara on saadud kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest“. Koosseisu sõnastusest tulenevalt sisaldas rahapesu koosseis endas kahte tunnust. Rahapesu oli karistatav tahtliku teona, milles varjamistegu eeldas kaudset tahtlus ja vara kuritegeliku päritolu osas oli nõutav otsene tahtlus. Isik pidi pidama võimalikuks, et vara pärineb kuritegelikust allikast, kuid täpse allika teadmine ei olnud nõutav¹⁶⁵.

Juulis 2020. a viidi sisse koosseisu muudatus ning koosseis RahaPTS § 4 lg 1 p-st 3 kolm eemaldati viide teadmisele, et vara on pärit kuritegelikust tegevusest¹⁶⁶. Seletuskirjas on selgitatud, et definitsioonis olev eelviimane „või“ on grammatiliselt ebavajalik ja eksitav ning teadmine vara kuritegelikust päritolust on rahapesusüüteo kohustuslikuks elemendiks kõigi kolme §-s 4 sätestatud koosseisu puhul. Teadliku elemendi eemaldamist on põhjendatud riigikogu menetluses muudatusettepanekute selgitustes kui täiendavat õigusselguse loomist rahapesu sisustamise osas. Täiendavalt on selgitatud, et rahapesu skeemides osalevatel isikutel ei tohiks olla võimalust varjuda selle taha, et neil ei ole vajalik kokkupuutel kriminaaltuluga tuvastada selle päritolu ega olla teadlik vara kuritegelikust taustast. Rahapesu on karistatav, kui rahapesusse kaasatud isik vähemalt mõnab võimalust, et raha on kuritegeliku pärioluga.¹⁶⁷ Seega on alates 20. juuli 2020 rahapesu karistatav tahtliku süüteona ning kõigi objektiivse koosseisu tunnustuse osas on nõutav vähemalt kaudne tahtlus.

2.3 Rahapesu ja süüteo toimepanemise tulemusena saadud vara käitlemise koosseisu eristamine

Rahapesu ja varavastane süütegu KarS § 202, mis seisneb süüteo toimepanemise tulemusena saadud vara omandamises hoidmises ja turustamises, on mõlemad omakasulised deliktid ja seotud õigusvastaselt saadud vara käitlemisega. Rahapesu on nimetatud ka kui varastatud asjade käitlemise koosseisu edasiarenduseks¹⁶⁸ ning õiguskirjanduses esineb arvamusi, et kuritegelikul teel saadud vara käitlemise koosseis võib oma tähenduse olla eraldiseisva

---

¹⁶⁵ Tibar, I. § 394 kom 10.1, 5 vlj.

¹⁶⁶ RahaPTS ja teiste seaduste muutmise seadus. - RT I, 10.07.2020, 1.

¹⁶⁷ Seaduseelnõu II lugemise muudatusettepanekud.

¹⁶⁸ Jderu, lk 289.

koosseisuna minetanud¹⁶⁹. Seadusandja on pidanud vajalikuks sätestatud antud teod kahe eraldi koosseisuna.

Mõlemad kuriteod on seotud varasmast kuriteost saadud varaga ja sooviga jätta alles saadud tulu. Rahapesukuritegu on aga koosseisult laiem. Rahapesu ei keskendu ainult kuritegelikult saadud vara käitlemisele, vaid keskne osa on vara päritolu varjamisel ja selle kuvamisel legaalsena.¹⁷⁰ Rahapesu kriminaliseerimine aitab võidelda palju ulatuslikumate ja mitmekesisemate ohtudega kui seda pakub süüteoimepanemise tulemusel saadud varaga käitlemise koosseis. EL kaitsepoliitikaga oleks vastuolus mitte luua eraldi rahapesukuritegu või liigutada see varavastaseks süüteks.¹⁷¹ Rahapesu ei saa muutuda kuriteoks, mis võtab isikud vastutusele üksnes raha kulutamise eest, olgugi tegemist kriminaalse tuluga. Rahapesu eesmärk on kaitsta majandus- ja finantssüsteemi selle ärakasutamise ja manipuleerimise eest.

Rahapesu alusel on võimalik vastutusele võtta ka eelkuriteo toimepanija. Nõ enesepesu (*selflaundering*) kriminaliseerimise nõue tuleneb ka rahapesu kriminaalõiguse direktiivist. Direktiivi seletuskirjas on selgitatud, et kui enda poolt toimepandud süüteost saadud vara hakatakse finantssüsteemi abil muundama, ülekandma ning erinevate varjamistoimingutega abil varjama selle päritolu legaalse kuvandi loomiseks, on tegemist juba uue kuriteoga, mis põhjustab võrreldes eelkuriteoga uut liiki või täiendavat kahju. Seevastu KarS § 202 järgi ei vastuta täideviija, kes pani toime sellele eelnenud süüteo, mille toimepanemisega vara hangiti.

KarS § 202 alusel on karistatav süüteo toimepanemise tulemusel saadud vara omandamine, hoidmine või turustamine. Omandamine tähendab asja enda valdusesse, mis tahes viisil¹⁷². Hoidmine on asja valdamine¹⁷³. Nt sõber on varastanud jalgratta ja hoiad seda enda kuuris. Kui isik ise on selle ratta varastanud, siis hoidmine ja omandamine moodustavad teoühtsuse. Turustamisega heidetakse isikule ette süüteoimepanemise saadud vara võõrandamist mistahes vormingus. Nt ostab kokku varastatud tehnikat, tööriistu ja turustab need edasi.¹⁷⁴

---

¹⁶⁹ Kärner. M.

¹⁷⁰ Mitsilegas, V., lk 104.

¹⁷¹ Mitsilegas, V. lk 106.

¹⁷² RKKKo 3-1-1-65-06 p-d 10-11.

¹⁷³ Tibar KarS § 202/8 5 vlj.

¹⁷⁴ Harju Maakohus 1- 19- 1496.

Rahapesu objektiks olevale varale on iseloomulik, et vara saastatus kandub mööda väärtuskandjat edasi, kuid § 202 puhul õigusvastane seisund surrogaadis edasi ei kesta¹⁷⁵. KarS § 202 objekt saab pärineda vahetult eelteost. Kui süüteo toimepanemise tulemusel saadud vara müüakse, vahetatakse või muul moel muudetakse mõneks teiseks varaühikuks, ei kandu sellele saastatus edasi ja vara ei ole enam koosseisukõlblik teobjekt KarS § 202 lg 1 tähenduses. Teggu on varavastase süüteo, mis on lahutamatult seotud sellele eelnenud eelteoga ja süvendab eelteo ebaõigussisu seeläbi, et süüteo toimepanemise tulemusel saadud vara omandamisega vähendatakse kannatanu võimalust tema õiguspärasest valdusest välja läinud vara tagasi saada.¹⁷⁶ Näiteks isik varastab välirestorani terrassilt laua ja toolid ning müüb need edasi. Järgmine isik, kes need laudad ja toolid ostab, paneb toime süüteotoimepanemise tulemusel saadud vara omandamise, kuid omandiõigust asjaõigusseaduse tähenduses teki¹⁷⁷. Laud ja toolid ei ole enam saastunud vara ning nende edasi turustamisel enam KarS § 202 alusel vastutusele võtta ei saa.

Sama ei kehti olukorras, kus vahetult süüteo toimepanemise tulemusel saadud varaks on raha, mida kasutatakse uue asja soetamiseks. KarS § 202 järgi on karistatav ka eelteo toimepanemise tulemusena saadud rahaga asja omandamine, hoidmine või turustamine, sest raha on teistest vara liikidest erinevas seisundis olles takistuseta vahetatav ükskõik millise asja või teenuse vastu. Raha on anonüümne, suure käibevoimega ja üldine väärtuse ekvivalent, mis annab sellele selge eelise võrreldes teiste vara liikidega.¹⁷⁸ Eelteost pärineva raha eest asjade omandamine eeldab teadmist, et asi või teenus, mida ta tarbib, on saadud kuritegelikust tegevusest hangitud raha eest¹⁷⁹ Näiteks isik paneb toime kelmuse ja kelmusega hangitud raha sooritatakse isikute grupis erinevad ostud, mis üheskoos ära tarvitatakse. Kui isikud on teadlikud raha päritolust, vastutavad nad kuriteost saadud rahaga ostetud asjade omandamise eest KarS § 202 alusel.¹⁸⁰ Samuti on võimalik sularaha omandada, kui isik on teadlik, et talle antud raha on eelnevalt nt autopesula mündimakseautomaadist varastatud.¹⁸¹

Rahapesu ja eelkuritegu on eraldiseisvad süüteod ning rahapesu koosseisu eeldab üksnes ära näitamist, et süüteo objektiks olev vara on pärit kuritegelikust tegevusest. Seevastu KarS § 202

---

¹⁷⁵ Tibar, I., § 394/4.2 4 vlj.

¹⁷⁶ RKKKo 1-16-2411 p 10.

¹⁷⁷ RKKK 3-1-1-93-07 p 7.1; AÕS § 95 lg 3.

¹⁷⁸ Sootak, J., KarS § 202/5.3.2, 4 vlj.

¹⁷⁹ RKKK 3-1-1-19-12 p 8.2, RKKKo 3-1-1-42-00 p 5.1.

¹⁸⁰ Pärnu Maakohus Pärnu kohtumaja 1-13-7654.

¹⁸¹ Viru Maakohus Narva kohtumaja 1-20-2023.

on konkreetselt seotud sellele eelnenud süüteoga. KarS § 202 objektiks olev vara saab pärineda üksnes vahetult süüteo toimepanemisest ning isiku vastutusele võtmisel § 202 alusel peab olema ära tõendatud ka eelsüütegu vastavalt kolmeastmelisele deliktstruktuurile. Süüdistatav ei pea täpselt teadma, millise süüteoga on saadud, kuid tuleb ära näidata, et isik pidi teadma vara kuritegelikku päritolu. Selliseid teadmisi järeldatakse muuhulgas kaudsetest asjaoludest. Näiteks vara kuritegelikule päritolule võib viidata mittekomplekse toote müük, helitehnika on originaaldokumentideta või on tunnused, mis viitavad vargusele nt juhtmed puruks, identifitseerimistunnused on eemaldatud¹⁸² või asja pakkumine turuhinnast tunduvalt madalam hinnaga¹⁸³. Tegemist on selliste järeldestega, mis ei vaja eriteadmisi või spetsiaalset erialast ettevalmidust. Tegemist on üldtuntud asjaoludega, mis peaksid isiku tähelepanu äratama, et tegemist võib olla süüteoimepanemise tulemusel saadud varaga.

Võrreldes süüteoimepanemisel saadud vara käitlemiskooseisuga ei ole rahapesule omane vara pärinemine vahetult toimepandud süüteost, vaid vara saastatud kandub iga toiminguga edasi. Vara saastatust püütakse peita ehk rahapesu protsessi eesmärgiks on eemaldada vara seos kuriteoga, millest see pärineb. Koosseisu kese seisnebki legaalses majanduses läbiviidavates varjamistoimingutes ja majandus- ja finantssüsteemi ära kasutamises enda kuritegelikes huvides. Seevastu KarS § 202 seisneb vara käitlemises, mis on saadud vahetult süüteoimepanemisel või vara suhtes omanikusarnase seisundi loomises. Tegemist on kahe erineva koosseisuga, mis on erinevad sisult ja kaitsevad erinevaid õigushüvesid.

3. Rahapesukoosseis peale direktiivi jõustumist

3.1 Rahapesu kohaldamisala määratlemine peale rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist

RahaPTSist tulenev rahapesu varjamiskooseisu definitsioon on selle vastuvõtmisest alates tuginenud rahvusvahelisele raamistikule. Kohtupraktikast nähtub, et rahapesu sisustamisel on arvestatud ka rahvusvahelisel tasandi suunistega ning definitsiooni sisustamisel on mitmetes seisukohtades jõutud samadele järeldustele nagu teiste riikide praktikas. Kuna rahapesu definitsiooni on oma sõnastuselt laiahaardeline, siis kohtupraktikas on väljakujunenud kriteeriumid rahapesu koosseisu sisustamiseks. Alljärgnevalt tuuakse välja peamised

---

¹⁸² Harju Maakohus 1-08-16172, lk 106, 107.

¹⁸³ RKKKo 3-1-1-124-96.

Riigikohtu seisukohad, millest lähtutakse rahapesu määratlemisel ning tuuakse välja, kas sellest kriteeriumist saab lähtuda ka peale 03.12.2020, kui jõustus rahapesu kriminaalõiguse direktiiv.

Rahapesu kriminaalõiguse direktiiviga määratletakse kindlaks kuriteod, mille toimepanemisest saadud tulu on rahapesu objektiks. Ajajooksul on erinevate konventsioonidega eelkuritegu ringi laiendatud, kuid rahvusvahelistes regulatsiooniga pole veel peetud vajalikuks võtta kasutusele kõiki kuritegusid hõlmavat lähenemisviisi. Eesti kohtupraktikas on valitud lähenemisviis, mille kohaselt saab kuritegelik tulu pärineda kõikidest KarSis sätestatud koosseisudest. Samas on seatud ka piirang, mille kohaselt ei saa eelkuriteoks olla mittetulutoovad süüteod, sest rahapesu saab toime panna sellise vara suhtes, mis on juba olemas. Seega, kasutusel olevat lähenemisviisi nimetatakse küll kõiki kuritegusid hõlmavaks lähenemisviisiks, kuid praktikas on eelkuritegude ring piiritletud tulutoovate kuritegudega. Kuna sellise lähenemisviisiga on hõlmatud kõik kuriteod, mis tulenevalt EL direktiivist peavad olema eelkuritegudena määratletud, on selline üksnes tulutoovaid süütegusid hõlmav lähenemisviis kooskõlas rahapesu kriminaalõiguse direktiiviga.

Kohtupraktikas on rahapesu koosseisu määratlemisel aluseks võetud koosseisuga kaitstav õigushüve. Riigikohus on 2010. a määratlenud rahapesuga kaitstavaks õigushüveks rahandus- ja majandussüsteemi korrapärase toimimise, konkreetsemalt nimetanud legaalse majandus- ja rahakäibe kindlustamist.¹⁸⁴ Täiendavalt on 2011. a lisatud, et rahapesu on kahjustusdelikt ja seadusandja on seadnud eesmärgiks kaitsta riigi rahandus- ja majandussüsteemi kuritegeliku varaga manipuleerimise eest¹⁸⁵. Kohtupraktikas on leitud, et majandussüsteemi ära kasutamine saab seisneda sellises teos, kus vara puhastatakse esmalt ebaseaduslikust kuritegelikust taustast ning seejärel suunatakse legaalsesse käibesse kui seaduslikult teenitud tulu¹⁸⁶. Seega peab rahapesu varjamistoiming olema majandus- ja finantssüsteemi ära kasutatav, manipuleeriv. Näiteks on loetud majandusega manipuleerivaks viisiks, kui kelmuse tulemusel laekus ettevõtte kontole raha ning vara kuritegelikus taustast puhastamine toimub olematute puidu ostu-müügittehingute abil. Koostatakse arveid puidu müümise kohta, kuid puidumüüki tegelikkuses ei toimunud. Raha liigutamine äriühingu kontol kajastab igal juhul ettevõtte majandustegevust ning et kontodelt nähtub majandustegevus ka legaalsena näiks, kaasatakse lepingupartnerid.¹⁸⁷ Tegelikkuses mittetoimunud ostu-müügi kohta koostatud arved annavad võimaluse luua

---

¹⁸⁴ RKKKo 3-1-1-68-10 p 16

¹⁸⁵ RKKKo 3-1-1-41-11 p 23.3.

¹⁸⁶ RKKKo 3-1-1-41-11 p 23.2; 3-1-1-68-10 p 13.

¹⁸⁷ Ringkonna kohtulahend 1-09-20617.

ärিতেgevuses toimuvatele ülekanetele legitiimne kuvandi, mis võimaldab välisel vaatlejal näha vara kui seadusliku majandustegevuse käigus teenitud tulu. Selline tegevus on majandussüsteemiga manipuleeriv teguviis.

Riigikohus on võtnud seisukoha, et siiski iga majandusega manipuleeriv tegu rahapesuna ei kvalifitseeru, isegi mitte siis, kui vara käitlemisviisiga jääb varjatuks ka vara kuritegelik päritolu.¹⁸⁸ Manipuleeriva teoviisi puhul on määravaks kriteeriumiks varjamine, varjatuks jäämine. Kui käidelda kuriteo toimepanemisel saadud vara, siis juba sellisel teel saadud vara kasutamisele on üldomane eesmärk jääda varjatuks¹⁸⁹. Tegemist on ebaseaduslikul teel hangitud varaga, mille ilmsiks tuleks tähendada seadusest tulenevate õigusjärelmite kohaldamist ja hangitud varast ilma jäämist. Seetõttu loetakse teatud vara päritolu varjatuks jätvad käitumisaktid süüteoimepanemisele omaseks.¹⁹⁰ Varjamisel peab olema varaga tehtavates õigustoimingutes keskne osa. Kui varjatuks jäämine on üksnes kõrvaltagajärg, ei ole tegemist rahapesuga.¹⁹¹ Selline seisukoht ühtib rahvusvahelise praktikaga, mida käsitleti esimeses peatükis.

Majandussüsteemi ära kasutamist ei toimu tulenevalt Riigikohtu seisukohtadest ka siis, kui kuritegelikul teel saadud vara suunatakse lihtsalt vahetusse lõpptarbimisse nt isiklikuks tarbeks¹⁹². Seega ei ole loeta rahapesu kuritegeliku vara kulutamist, kui see suunatakse vahetult lõpptarbimisse st vara suhtes ei tehta eelnevalt varjamistoiminguid legaalse kuvandi loomiseks. Näiteks eelnevate süütegude toimepanemisel sai isik raha ning selle eest ehitas endale saunamaja. Kuid maja ehitas enda isa kinnistule. Isikliku tarbimise argumentideks oli, et isik elas koos isaga samal kinnistul. Sellisel juhul leidis Riigikohus, et vara suunati lõpptarbimisse.¹⁹³

Lisaks majandussüsteemi ära kasutamisele on Riigikohus sidunud rahapesu ka majandussüsteemi kahjustamisega leides, et rahapesu on kahjustusdelikt ning kuritegeliku vara kasutamine kui rahapesu peab omama ka reaalselt potentsiaali majanduse normaalse toimimise kahjustamiseks.¹⁹⁴ Riigikohus toob oma otsuses välja, milles seisneb finants- ja

---

¹⁸⁸ RKKKo 3-1-1-68-10 p 14.

¹⁸⁹ Ibid p 15.

¹⁹⁰ RKKKo 3-1-1-21-11 p 13.

¹⁹¹ RKKKo 3-1-1-41-11 p 23.3; RKKKo 31-1-1-34-05 p 25.

¹⁹² RKKKo 27.06.2005 3-1-1-34-05, p 25; 3-1-1-68-10p 13.

¹⁹³ RKKKo 3-1-1-68-10.

¹⁹⁴ RKKKo 3-1-1-68-10 p 13.

majandussüsteemi kahjustamine. Kui kuritegelik vara tuua finants- ja majanduskäibesse, siis see moonutab konkurentsi, soodustab varimajandust, suurendab kapitali volatiilsust, destabiliseeritakse majandussüsteemi, raskendatakse rahapoliitika kujundamist ning seeläbi saab kahjustada majandus- ja finantssüsteemi usaldusväärsus. Kahjustamist ei põhjusta selline tegu, mis pole suunatud majandussüsteemi ära kasutamisele nt eelpool toodud vahetu lõpptarbimine ja täiendavalt lisab kodus, et majanduse toimimist ei kahjusta ka väiksemahulised toimingud, mis iseenesest vastavad rahapesu koosseisus olevale teokirjeldusele.¹⁹⁵ Tulenevalt Riigikohtu seisukohast saab kokkuvõtvalt järeldada, et rahapesust saab rääkida siis, kui kuritegelikust tegevusest saadud tulu käideldakse sellisel viisil ehk majandussüsteemiga manipuleeritakse selliselt, mis omab potentsiaali riigi finants- ja majanduskäibe kahjustamiseks nt vara puhastatakse kriminaalsest taustast selliselt, et see soodustab varimajandust, moonutab konkurentsi. Samuti on võimalik järeldada, et kui käideldava vara maht on selline, mis ei oma kahjustamise potentsiaali, ei saa rääkida ka rahapesust. Eeltoodud seisukohast saab teha ka kolmanda järelduse. Kui kriminaaltulu maht on suur, aga varaga ei sooritata varjamistoimingut majandussüsteemi ära kasutades, raha suunatakse nt vahetusse lõpptarbimisse, siis ei ole samuti rahapesu.

Samas ei võta kohus seisukohta, et kahju majandussüsteemile peab olema tekitatud vahetult peale rahapesu toimepanemis. Ei ole määrav, kas ka konkreetse teoga järgneb kahju majandussüsteemile või mitte, aga see peab omama potentsiaali kahju tekitamiseks. Nt kui varastatud 200 euroga viia läbi erinevaid varjamistoiminguid, siis Riikohtu seisukoha järgi tekib küsimus, kui varjamistoimingud viia läbi väga keerulise skeemina, kas sellisel juhul võib see tähendada potentsiaalset majandussüsteemi kahjustamist, kuigi rahapesu objektiks on üksnes 200 eurot. Direktiivist ega rahvusvahelistest konventsioonidest ei tulene sätteid, mis seostaksid rahapesu potentsiaaliga kahjustada majandust. Tulenevalt direktiivi preambuli p-st 1, on rahapesu ja sellega seotud terrorismi rahastamine ja organiseeritud kuritegevuse rahastamine need probleemid, mis kahjustavad finantssektori usaldusväärsus, stabiilsus ja mainet, ohustavad liidu siseturgu ja sisejulgeolekut ning sellest tulenevate probleemide võitlemiseks on vajalik liiduülene rahapesu kriminaliseerimine. Seega, kui varjamistoimingud viiakse läbi majandussüsteemi ära kasutades, kuid rahapesu objektiks olev vara on seotud organiseeritud kuritegevusega, siis saab rääkida rahapesust ka väikesemahuliste toimingute korral. Siinkohal võib järeldada, et 2010. a vastuvõetud Riigikohtu seisukoht, et väikesemahulised toimingud,

---

¹⁹⁵ RKKKo 3-1-1-68-10.

mis küll vastavad rahapesu teokoosseisule, ei kahjusta majandust, ei ole kooskõlas EL rahapesu kriminaalõiguse direktiivist tuleneva rahapesu normi kaitse eesmärkidega.

3.2 Rahapesu sisustamise võimalik vastuolu EL direktiivist tuleneva rahapesu määratlusega

RahaPTSist tulenev rahapesu definitsioon on sõnastatud laiahaardelisena ning esimese peatüki analüüsist nähtub, et sama laiahaardelisena on see sõnastatud ka rahapesu kriminaalõiguse direktiivis. Kui lähtuda üksnes grammatilisest tõlgendusest, siis vastab RahaPTSis sätestatud rahapesu varjamiskoosseis direktiivis nõutule. Samas on siseriiklikus kohtupraktikas rahapesu koosseisu kohaldamisala kitsendatud. Riigikohus on võtnud seisukohti rahapesu koosseisu tunnuste sisustamiseks ning määratlenud kitsendavalt koosseisu kohaldamisala piirid.

Rahvusvahelisel tasandil lähenetakse kuritegeliku tegevuse määratlemisele laiemalt kui Eesti kohtupraktikas. Rahapesu kriminaalõiguse direktiiv näeb artiklis 3 lg 3 p b) ette liikmesriikidele kohustuse tagada, et rahapesu eest on süüdimõistmine võimalik, kui on tehtud kindlaks, et vara on saadud kuritegelikust tegevusest ilm, et oleks vaja teha kindlaks kõik kuritegeliku tegevusega seotud üksikasjad, sh süüteo toimepanija isik. Kusjuures EL õigusesse ülevõetud Varssavi konventsioonis on art 6 lg 3 veelgi selgemini välja öeldud, et ära tuleb tõestada vara kuritegelik päritolu, ilma et oleks vaja täpselt kindlaks teha, milline süütegu eelkuriteona toime pandi. Riigikohus on senises kohtupraktikas lähenenud vara kuritegeliku päritolu ära näitamisele võrreldes eelviidatud rahvusvahelisest sätetega erinevalt. Riigikohus võttis 2017.a seisukoha, et eelkuritegu ja rahapesu on eraldiseisvad kuriteod. Rahapesu eest vastutusele võtmisel tuleb ära näidata vara pärinemine kuritegelikust tegevusest ning ka selles küsimused on Riigikohus oma seisukohta muutnud ning tõendamisstandardit leevendanud. Enam ei tähenda vara kuritegeliku päritolu näitamine mitte süüküsimuse lahendamist, vaid siiski pole tulenevalt Riigikohtu seisukohtadest üheselt selge, kuidas tuleb rahapesu subsumeerimisel ära näidata vara kuritegelik päritolu. Ei selgu üheselt, kas kuritegeliku päritolu näitamine tähendab kindla koosseisu kõikide objektiivsete tunnuste ära näitamist või vara pärinemist kuritegelikust tegevusest on võimalik ka tõsikindlalt järeldada tuginedes tuvastatud asjaolude, kindlale kuriteokoosseisule viitamata? Kui kuritegelikku päritolu on võimalik järeldada, siis millises ulatuses peab olema sündmus vastavalt tõendamiseseme asjaoludele ära tuvastatud, millele tuginedes saaks juba tõsikindlalt öelda, et vara on kuritegeliku päritoluga. Arvestades

asjaoluga, et Eestis puudub vajadus kuritegelikku tegevust seostada kindlat liiki kuriteoga, sest rahapesu objektiks olev vara saab pärineda kõikidest KarSis sätestatud kuritegudest.

Tulenevalt direktiivi seletuskirjast on peamine takistus rahapesuasjade menetlustes on olnud vara seostamine konkreetse eelkuriteoga. Rahapesu regulatsiooniga on EL eesmärgiks leevendada nõudmisi rahapesuasjade menetlustes vara kuritegelikule päritolu ära näitamisele, et oleks tagatud efektiivsemad võimalused rahapesu eest vastutusele võtmiseks. Mitmed riid kasutavad vara kuritegeliku päritolu ära näitamiseks kaudset tõendamismeetodit. Eesti siseriiklikus kohtupraktikas viidatud aga võimalusele, et eelkuriteo eelnev mitte ära tõendamine võib olla riive süütusepresumptioonile. Tulenevalt EIK Belgia lahendist on leidnud kinnitust, et kaudne tõendamismeetod kuritegeliku päritolu ära näitamiseks on eraldiseisvates rahapesuasjades süütusepresumptiooniga kooskõlas. Eeltoodust tulenevalt võib järeldada, et kuritegeliku tegevuse kitsam sisustamine, kui seda võimaldab EL direktiiv, ei ole kooskõlas EL seatud regulatsiooni eesmärkidega.

Kui siseriiklikult nõuda rahapesumenetlustes vara kuritegeliku päritolu ära näitamiseks eelkuriteo objektiivsed tunnused, vähendab see märkimisväärselt EL ülese rahapesu kriminaliseerimisega seatud eesmärkide saavutamist. Näiteks juhtumite puhul, kus pole võimalik kõiki eelkuriteo objektiivseid tunnuseid ära näidata, kuid ilmselgelt on tegemist kuritegelikus tegevusest saadud varaga. Seega esineb siseriiklikult vajadus välja töötada lähenemisviis kuritegeliku tegevuse ära näitamiseks. Üheks võimaluseks oleks võtta eeskujuks teistes riikides kasutusel olev kaudne tõendamismeetod ja kooskõlas siseriikliku õigusega välja kujundada kriteeriumid, millele tuginedes saab jõuda tõsikindlate järeldusteni, kas vara on kuritegeliku päritoluga või mitte. Eestis on kasutusel eelkuritegude määratlemisel kõiki kuritegusid hõlmab lähenemisviis. Kui ära näidata, et vara ei saa olla seadusliku päritoluga, saab ta olla pärinenud ükskõik millisest KarS eriosas sätestatud kuriteost ning olla kuritegeliku päritoluga.

Teine vastuolu siseriikliku praktika ja rahvusvahelise regulatsiooni vahel seisneb siseriiklikus kohtupraktikas rahapesu koosseisu sidumise tingimusega, et rahapesu peab omama ka reaalselt potentsiaali finants- ja majandussüsteemi kahjustamiseks. Eelmises alapeatükis jõuti järeldusele, et sellist nõuet direktiivist ei tulene. Selline nõue on vastuolus EL rahapesu normi kaitse eesmärkidega ning ka väiksemahulised toimingud võivad omada potentsiaali finants- ja majandussüsteemi kahjustamiseks. Samas on Riigikohtu eelnimetatud seisukoht vastuvõetud

kümme aastat tagasi ning ei saa välistada, et ka kohus on praktikas valmis oma seisukohta muutma. Tänapäevaks on rahapesu toimepanemiseks välja kujunenud uued tehnoloogilised võimalused. Sageli pannakse kuritegutegu toime ühes riigis ja tehnoloogiliste võimaluste abil on raha kiiresti liigutatud juba läbi mitme erineva riigi. Kahtlemata omavad suuremad kriminaalsed rahavood ka suuremat majandussüsteemi kahjustamise potentsiaali, kuid väiksemahuliste toimingute puhul ei ole välistatud, et tegemist on üksnes ühe toiminguga suuremahulisest skeemist või on tegemist väikese summaga, kuid tegemist on organiseeritud kuritegevusest pärineva tuluga.

Peale direktiivi jõustumist tuleb rahapesu sisustamisel arvestada, et tegemist on EL õiguse kohaldamisega. Edaspidi tuleb ka siseriiklike kohtutel rahapesu koosseisu määratlemisel lähtuda direktiivi sõnastusest ja eesmärgist. EL direktiiv ei sea rahapesu mõistet sõltuvusse sellest, kas toiming ka realselt omab potentsiaali majanduskäibe kahjustamiseks. Rahapesukoosseis ei sõltu ka pestud vara väärtusest ning ei näe ette erandeid väiksemahulistele tehingutele.¹⁹⁶ Rahapesu varjamiskoosseisu keskmeks on varjamine kui teotoimepanemise viis, mis põhjustab eelkuriteoga võrreldes täiendavat kahju. Kui Riigikohus jääb oma senise seisukoha juurde ja kitsendab rahapesu kohaldamisala sellise tingimusega, et varjamistoiming peab omama potentsiaal kahju tekitamiseks, siis selline lähenemine ei ühti direktiivist tuleneva rahapesu regulatsiooniga. Kui Riigikohus jääb sellise kitsendava piirangu juurde rahapesu kohaldamisala määratlemisel, tuleb küsida Euroopa Liidu kohtult eelotsust direktiivi tõlgendamise kohta.

Rahapesu on rahvusvaheline kuritegu. Kui riikides on rahapesu kriminaliseerimise aluseks ühed ja samad rahvusvahelised õigusaktid, siis ühetaolise regulatsiooni saavutamiseks on oluline ka samadest aktidest tuleneva koosseisu ühetaoline sisustamine. Parima tulemuse saavutamiseks on oluline vajadusel ammutada kogemusi ka teiste riikide praktikast. Eesti karistusõiguse kujundamisel on olnud suureks eeskujuks Saksa karistusõigus. Samas on õigusloome näidanud, et väärt kogemusi on võimalik saada ka väljastpoolt Mandi- Euroopat¹⁹⁷, nt USA näitel kriminaalmenetlusse võetud võistlev kriminaalmenetlus. Ameerika Ühendriigid ja Suurbritannia kuuluvad ka nt FATF asutajariikide hulka ja FATF loetakse oluliseks rahvusvaheliseks organiks rahapesu tõkestamise poliitika formuleerimises¹⁹⁸. Ka direktiivi

---

¹⁹⁶ M. Kärner, lk 521

¹⁹⁷ Kangur, A. Kuidas kõnelda USA karistusõigusest Mõne termini kasutusest. – Õiguskeel 2007/2 lk 1.

¹⁹⁸ Vahtra, R., Tennusaar, A. jt. lk 11.

preambulis tuuakse välja vajadus arvestada edaspidi FATF soovitud (direktiiv preambul p 3). USA karistusõigus kätkeb endas peaaegu kõiki samu elemente nagu Eesti karistusõigus ja praktikas tegeletakse sisuliselt võrreldes Eestiga samade probleemidega.¹⁹⁹ Arvestades USA ja ka nt Madalmaade, Suurbritannia praktikat rahapesuasjade menetluses, võib teiste riikide praktilised kogemused olla abiks rahapesu definitsiooni sisustamisel ja kuritegeliku päritolu ära näitamiseks vajalike kriteeriumide välja töötamisel. Võttes seejuures arvesse muuhulgas iga õiguskultuurile omaseid jooni ja regulatsiooni sobituvust EL õiguse konteksti.

---

¹⁹⁹ Kangur, A. lk 10.

Kokkuvõte

Rahapesu koosseis sisustatakse läbi rahapesu- ja terrorismi rahastamise seaduses sätestatud rahapesu definitsiooni. Rahapesu definitsioon on sõnastuselt lai. Praktikas on Riigikohus lahendusena kitsendanud koosseisu kohaldamisala võttes vastu seisukohad, millised teod on rahapesu alla subsumeeritavad ja millised mitte. Kõik senised Riigikohtu seisukohad rahapesu koosseisu sisustamise kohta on tehtud aga enne rahapesu kriminaalõiguse direktiivi jõustumist, millega kehtestatakse liikmesriikidele rahapesu kriminaliseerimise miinimumnõuded. Senine siseriiklik praktika ei pruugi ühtida ELi direktiivi regulatsiooniga. Selles tulenevalt on püstitatud käesoleva töö eesmärk, kuidas sisustada varjamiskoosseisu kui rahapesu ühte käitumisvormi peale direktiivi jõustumist.

Töös püstitatud eesmärgini jõudmiseks analüüsiti esmalt rahapesu varjamiskoosseisu sisustamist rahvusvahelisel tasandil. ELi pädevus kehtestada liikmesriikidele miinimumeeskirjad kuriteokoosseisude määratlemiseks ohtlike piiriüleste kuritegude puhul tuleneb Lissaboni lepingust, millega liikmesriigid on piiranud oma suveräänsust karistusõiguse määramisel. Rahapesu kriminaliseerimine EL üleselt on kriminaalpoliitiline meede, millega tugevdatakse rahapesu õigusraamistikku majandus- ja finantssüsteemi kaitseks. Rahapesust on saanud suuremaid julgeolekuohte piiriülesel ja riiklikul tasandil ning rahapesu kriminaliseerimisega hoitakse ära finantssüsteemi kuritarvitamist rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil.

Rahapesu kriminaliseeritakse EL üleselt rahapesu kriminaalõiguse direktiiviga, millega kehtestatakse rahapesukuritegude määratlemise ja nende kuritegude eest mõistetavate karistuste miinimumnõuded. Rahapesu on riigipiire ületav kuritegu, seetõttu peeti rahapesu kriminaliseerimisel oluliseks, et EL tasandil vastu võetud meetmed ühilduksid omavahel ka rahvusvaheliselt tasandil vastuvõetud meetmetega või oleksid vähemalt sama ranged. Regulatsiooni kehtestamisega võeti ELi õiguskorda üle Varssavi konventsioonist tulenevad nõuded ja lähtuti FATF soovitusel, mis omakorda soovitab rahapesu kriminaliseerida Viini konventsiooni ja Palermo konventsiooni alusel.

Rahapesu varjamisteo koosseis näeb kriminaalvastutuse ette sellise teos eest, mis seisneb vara tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamiseviisi, ümberpaigutamise, omandiõiguse või muude varaga seotud õiguste varjamises või saladuses hoidmises kui on teada, et vara on saadud

kuritegelikust tegevusest. Varjamist ja saladuses hoidmist peetakse sisult sünonüümideks, mistõttu ka töös läbivalt on kasutatud üksnes tunnust varjamine. Rahapesu koosseisu definitsioon on oma sõnastuselt lai, mille sisustamisel saab kasutada direktiivi preambuli sätteid. Tulenevalt direktiivi preambulist on tagada direktiiviga vastuvõetud meetmete rakendamisel nende kokkusobivus ka rahvusvaheliste meetmetega ja võtta arvesse muuhulgas ka ELi aluspõhimõtteid, põhiõigusi- ja vabadusi. Direktiivi kohaselt tähendab rahapesu sellist tegu, mis põhjustab suuremat kahju kui rahapesule eelnenud kuritegeliku tegevusega põhjustati. Täiendav kahju on olemas, kui kuritegelikust tegevusest saadud tulu suunatakse finantskäibesse ja seejuures on varjatud vara ebaseaduslikku päritolu. Direktiivis sätestatud rahapesu koosseisu sisustamiseks puudub Euroopa Kohtu praktika.

Rahapesu on rahvusvahelistes konventsioonides reguleeritud kuritegu ning seetõttu on koosseisu avamiseks käesolevas töös kasutatud ka teiste riikide muu hulgas väljaspool ELi jäävate riikiide praktikat.

Varjamistoiming viiakse läbi varaga, mis pärineb rahapesule eelnenud kuriteost. Toimingute varjatakse näiteks vara päritolu, tegelikku omanikku, selle käsutamise viisi. Vara võib seisneda kõikides vara avaldumisvormides, millele saab määrata majandusliku väärtuse. Vara ei pea olema saadud otse kuritegeliku tegevuse tagajärjel, vaid tegemist võib olla ka kaudse tuluga. Sõltumata rahapesu protsessi keerukusest säilitab vara oma kuritegeliku päritolu ehk saastatuse, mis kandub edasi väärtuse kandjaid pidi. Rahapesu objektiks olev vara saab pärineda üksnes kuritegelikust tegevusest, mis on ka rahapesu koosseisu objektiivne tunnus. Kuritegeliku tegevusena määratletakse need kuriteod, mille toimepanemise tulemusel saadud vara saab olla rahapesuobjektiks. Kõikidel EL liikmesriikidel on kohustus kuritegeliku tegevusena käsitleda selliste kuritegude toimepanemist, mis on siseriiklikus õiguses karistatav vabaduskaotusliku karistuse või muu vabadust piirava meetmega, mille maksimummäär on rohkem kui üks aasta või mille miinimummäär on rohkem kui kuus kuud. Olenemata karistuste piirmääradest peavad liikmesriigid lugema kuritegelikuks tegevuseks kuriteod, mis kuuluvad direktiivis loetletud süütegude kategooriasse. Liikmesriigi on õigust valida eelkuritegude kriminaliseerimisel kõiki kuritegusid hõlmavat lähenemisviisi. Eelkuritegude täpsem sisustamine jääb iga liikmesriigi enda otsustada. Direktiivi järgi loetakse eelkuritegu ja rahapesu eraldiseisvateks süütegudeks ning rahapesu eest vastutusele võtmine ei eelda, et varasemat vastutusele võtmis eelkuriteo eest. Rahapesu koosseis on seotud varasema kuriteoga üksnes sellest pärineva vara kaudu.

Rahapesu kuriteo subsumeerimisel tuleb ära näidata vara pärinemine kuritegelikust tegevusest. Direktiiviga pannakse liikmesriikidele kohustus võtta vastu meetmed, millega tagatakse, et rahapesu eest on süüdimõistmine võimalik, kui on tuvastatud vara pärinemine kuritegelikust tegevusest ilma, et on vajalik kindlaks teha kõiki kuritegeliku tegevusega seotud tegelikke üksikasju ja asjaolusid. Samas ei anna rahapesu kriminaalõiguse direktiiv vastust küsimusele, mis on see määr või ulatus, kui saab väita, et vara kuritegelik päritolu on rahapesu koosseisu tähenduses piisavalt ära näidatud. Vara kuritegeliku päritolu ära näitamiseks on riikides kasutusel erinevad lähenemisviisid. Kui riigis on kasutusel eelkuritegude määratlemisel kõiki kuritegusid hõlmab lähenemisviis, on üheks võimaluseks kuritegeliku päritolu ära näitamiseks kasutada kaudset tõendamismeetodit. Sellisel juhul piisab kuritegeliku päritolu ära näitamiseks, kui esitada tõendeid, mis viitavad sellele, et objekt ei pärine õiguslikust allikast ehk pärineb, mis tahes kuriteost. EIK seisukohast tulenevalt ei riku selline meetod õigust õiglase kohtupidamisele.

Direktiivi kohaselt on rahapesu kriminaalkorras karistatav, kui see on toime pandud tahtlikult. Isikul peab olema tahe varjata vara seoseid kriminaalse päritoluga ja ta peab olema teadlik, et vara on saadud kuritegelikust tegevuse. Tahtlikkust ja teadmist vara päritolu kohta on lubatud järeldada objektiivsetest faktilistest asjaoludest. Lisaks tahtliku rahapesu kriminaliseerimisele annab direktiiv liikmesriikidele võimaluse näha ette rangemad meetmed rahapesu eest vastutusele võtmiseks ja võimaldades liikmesriikidel võtta rahapesu eest vastutusele kui see on toime pandud ettevaatamatusest.

Eesti siseriiklikus õiguses on rahapesu ja süüteo toimepanemise tulemusel saadud vara käitlemine kriminaliseeritud eraldi süütegudena. Antud koosseisud erinevad sisult ja kaitsevad erinevaid õigushüvesid. Rahapesu definitsioon on alates selle kuriteona kriminaliseerimisest tuginenud rahvusvahelisele raamistikule ning kehtiv rahapesu definitsioon vastab sõnastuselt rahapesu kriminaalõiguse direktiivist tulenevate nõuetele. Siseriiklikust kohtupraktikast nähtub, et sätte avamisel on arvestatud ka rahvusvahelisel tasandi suunistega ning rahapesu definitsiooni sisustamisel on mitmetes seisukohtades jõutud samadele järeldustele nagu teiste riikide praktikas. Samas on Riigikohus rahapesu sisustamisel võtnud ka võrreldes rahvusvahelise praktikaga erinevaid seisukohti, mille kooskõla Euroopa Liidu rahapesu kriminaalõiguse direktiivi eesmärkidega jääb küsitavaks.

Eestis rakendatakse rahapesule eelnenud süütegude määratlemisel kõiki kuritegusid hõlmavat lähenemisviisi. Rahapesu objekt saab pärineda kõikidest KarSis sätestatud kuritegudest. Vara ei saa pärineda tulumittetoovast kuriteost, sest rahapesu täidab ära üksnes varjamistoimingute tegemine sellise suhtes, mis on juba saadud kuritegelikust tegevusest ehk rahapesule eelnenud kuriteost. Seetõttu ei saa rahapesu objektiks olla ka vara, mida loodetakse tulevikus saada.

Riigikohus on võtnud seisukoha, et rahapesu on kahjustusdelikt ning kuritegeliku vara kasutamine kui rahapesu peab omama ka reaalselt potentsiaali majanduse normaalse toimimise kahjustamiseks. Riigikohus välistades rahapesuna väiksemahulised varjamistoimingud kui majandussüsteemi potentsiaalset kahjustamist mitteomavad teod. Direktiivist ega rahvusvahelistest konventsioonidest ei tulene sätteid, mis seostaksid rahapesu potentsiaaliga kahjustada majandust. Selline siseriiklik nõue on vastuolus EL rahapesu normi kaitse eesmärkidega, sest ka väiksemahulised toimingud võivad omada potentsiaali finants- ja majandussüsteemi kahjustamiseks, kui vara on seotud organiseeritud kuritegevusega. Riigikohtu seisukoht on vastuvõetud kümme aastat tagasi ning ei saa välistada, et ka kohus on praktikas valmis oma seisukohta muutma. Kui Riigikohus jääb kitsendava piirangu juurde rahapesu kohaldamisala määratlemisel, siis selline lähenemine ei ühti direktiivist tuleneva rahapesu regulatsiooniga ja tuleb küsida Euroopa Liidu kohtult eelotsust direktiivi tõlgendamise kohta.

Vara pärinemine kuritegelikust tegevusest on rahapesu koosseisuline tunnus, kuid siseriiklikus praktikas puudub ühtne arusaam, millised on nõuded vara kuritegeliku päritolu ära näitamisele. Direktiivist tulenevalt on liikmesriikidel kohustus tagada, et rahapesu eest on süüdimõistmine võimalik, kui on tehtud kindlaks, et vara on saadud kuritegelikust tegevusest ilm, et oleks vaja teha kindlaks kõik kuritegeliku tegevusega seotud üksikasjad. Riigikohus on oma seisukohta muutnud ja enam ei tähenda vara kuritegeliku päritolu näitamine süüküsimuse lahendamist. Siseriiklikus kohtupraktikas on Riigikohus võtnud seisukoha, et rahapesuasja menetlev kohus peab lahendama küsimused, kas eelkuriteo sündmus on aset leidnud ja kas rahapesu objektiks olev vara pärineb just sellest eelkuriteo sündmusest. Samas ei tulene Riigikohtu seisukohast, kas kuritegeliku päritolu näitamine tähendab kindla koosseisu kõikide objektiivsete tunnuste ära näitamist või vara pärinemist kuritegelikust tegevusest on võimalik ka tõsikindlalt järeldada tuginedes tuvastatud asjaolude, kindlale kuriteokoosseisule viitamata? Kui kuritegelikku päritolu on võimalik järeldada, siis millises ulatuses peab olema sündmus vastavalt tõendamiseseme asjaoludele ära tuvastatud, millele tuginedes saaks juba tõsikindlalt öelda, et

vara on kuritegeliku päritoluga. Kui ära näidata, et vara ei saa olla seadusliku päritoluga, saab ta olla pärinenud ükskõik millisest KarS eriosas sätestatud kuriteost ning olla kuritegeliku päritoluga.

Rahapesule eelnenud kuriteo tuvastamisest oleneb ka asjaolu, mis hetkel saab öelda, et on alustatud rahapesu toimepanemist. Rahapesuprotsessis kasutatakse vara suhtes erinevaid manipulatsioonivõtteid, kuid sarnaseid võtteid kasutatakse ka eelkuritegude sooritamisel. Seetõttu on sageli keeruline eristada, kas varaga tehtud toiming on oma olemuselt veel eelkuriteole iseloomulik tunnus või saab varaga tehtavat toimingut juba lugeda varjamistoiminguks rahapesu tähenduses. Riigikohus on võtnud seisukoha, et rahapesukuritegu peab olema võimalik eelkuriteost eristada ning selle ebaõigussisu ei tohi eelkuriteos ammendada. Seega ei ole rahapesuga tegemist siis, kui varjamistoimingud ei ole rahapesule eelnenud kuriteost eristatavad.

Sõltuvalt sellest, kui kõrge tõendamisstandard seada vara kuritegeliku päritolu ära näitamisele, sõltub ka rahapesu toimepanemise eest vastutusele võtmine. Kui vara käitlemise asjaolude kohta esitatud tõenditest saab teha ümberlükkamatu järelduse, et vara saab olla pärinenud ainult kuritegevusest, aga puuduvad tõendid kindla koosseisu kõikide objektiivsete tunnuste ära näitamiseks, võib vastutus rahapesu eest olla välistatud. Kõrge tõendamisstandard ei ole kooskõlas ka EL direktiiviga, millega võetakse üle Varssavi konventsiooni nõuded tagamaks, et rahapesu eest vastutusele võtmine oleks tagatud ilma, et oleks tingimata täpselt kindlaks määratud, millisest kuriteost on vara saadud. Siseriiklikult on vaja välja töötada kriteeriumid vara kuritegeliku päritolu määramiseks. Praktikas on vaja leida selgus, millises ulatuses peab olema rahapesule eelnenud kuritegu vastavalt tõendamiseseme asjaoludele ära tuvastatud, millele tuginedes saaks juba tõsikindlalt öelda, et vara on kuritegeliku päritoluga. Kui vara kuritegeliku päritolu ära näitamisele seatakse rangemad nõuded, kui direktiiv võimaldab, tuleb küsida Euroopa Kohtul eelotsust.

Rahapesu on karistatav tahtliku teona ja kõigi objektiivse koosseisu tunnustuse osas on nõutav vähemalt kaudne tahtlus. Võrreldes direktiiviga ei ole nõutav teadmine vara kuritegeliku päritolu kohta. Vastav nõue eemaldati rahapesu koosseisust 20.07.2020 tuues sellega õigusselgust rahapesu sisustamisele ja muutes sellega võimalused rahapesu eest isikute vastutusele võtmise tõhusamaks. Direktiiv võimaldab kriminaliseerida rahapesu ka ettevaatamatuse korral ning seetõttu on sätte muudatus kooskõlas ka direktiiviga.

Rahapesu võtted ja meetodid on ajas muutnud ja koos sellega on muutunud ka laiemaks rahapesu regulatsioon. Riigid on ELi siseselt kokku leppinud väärtustes, mida kaitstakse rahapesu kriminaliseerimisega. Liikmesriikidel tuleb vastavate muutustega kaasas käija ning siseriiklik lähenemine ajakohastada rahvusvahelise tasandil vastuvõetud suunistega.

Käesoleva töö eesmärk sai läbi viidud uurimusega saavutatud ja on välja selgitatud, kuidas määratleda rahapesu varjamiskoosseisu kohaldamisala peale direktiivi jõustumist ja välja toodi kaks Riigikohta seisukohta, mis ei ühildu ELi regulatsiooni.

Definition of the area of punishment of § 394 (1) 3) of the Penal Code

Summary

The purpose of this work is to ascertain national options for opening the money laundering composition provided for in § 394 (1) 3) of the Penal Code after the entry into force of the EU Directive on Countering Money Laundering by Criminal Law and to define which acts qualify under this composition.

Money laundering is stipulated as an external reference norm under § 394 of the Penal Code and the definition of money laundering is provided by § 4 of Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act. Concealment as a form of money laundering conduct is the concealment of the true nature, origin, location, disposal manner, relocation or right of ownership of property acquired as a result of a criminal activity or property acquired instead of such property or the concealment of other rights related to such property. The definition of money laundering is broad in its wording, allowing money laundering to be considered as a daily routine. In practice, the Supreme Court of Estonia has narrowed the scope of the composition, but after the entry into force of the EU Directive on Countering Money Laundering by Criminal Law on 03.12.2020, the current national practice may not be in line with the objectives of the EU directive. Consequently, the aim of this work is to define the form of concealment as a form of money laundering after the entry into force of the Directive.

Research goal is achieved by analytical research methods, followed by detailed general problem statements. Firstly, the content definition of concealing composition of money laundering is analysed at the EU level. Then in national law. Followed by descriptive logical argumentations which lead to the criteria for defining the punishment area of § 394 (1) 3) of the Penal Code after the entry into force of the Directive on Countering Money Laundering by Criminal Law.

In order to archive the objectives of this thesis, the concealed content of money laundering was first analyzed in an international environment. In criminalizing money laundering, the EU has introduced a criminal law directive on money laundering, which allows for the definition of money laundering offenses and minimum standards for the penalties to be imposed for such offenses. Money laundering is a cross-border crime, using important and viable countermeasures to criminalize money laundering that were considered compatible with, or only minor than, internationally agreed measures. The introduction of the regulation transposed

the requirements of the Warsaw Convention into the EU legal order and was based on the recommendations of the FATF, which in turn recommends criminalizing money laundering under the Vienna Convention and the Palermo Convention.

By criminalizing money laundering across the Union, the EU dictates to the Member States values which protection must be equally important to all. Under the Directive on Countering Money Laundering by Criminal Law, money laundering and related organized crime and terrorist financing continue to be a major problem within the EU, undermining the credibility, stability and reputation of the financial system, and threatening the EU's internal market and security. Criminalization of money laundering across the EU is a criminal policy measure that strengthens the legal framework for money laundering in order to protect the economic and financial system. Money laundering has become a major security threat at cross-border and national level, and criminalization of money laundering prevents abuse of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing.

The objective composition consists in the concealment of property derived from criminal activity, and subjective composition presumes deliberate intent. Criminal activity is defined as a criminal offence prior to money laundering, from where the property which is the object of the money laundering originates. Directive on Countering Money Laundering by Criminal Law defines the range of criminal offences: the crimes which must be defined by the Member States as predicate offences. It is up to each Member State to consider the content of the criminal offence. The predicate offence and money laundering are considered separate offences. If convicted of money laundering, it is necessary to establish that the property originates from criminal activity. Money laundering can also be prosecuted without necessarily specifying the exact crime with which the property was obtained. In countries that adopt an all-crime approach for example, the indirect method of proof is used in individual money laundering cases. The European Court of Human Rights has held that such an approach does not infringe the right to a fair trial.

An asset that is the object of money laundering can manifest itself in all kinds of forms which have economic value. The purpose of concealment is to break the link between the predicate offense and the property in order to create a legal image of the criminally obtained property. Concealment operations conceal, for example, the location and origin of the property. Concealments that cause new additional damage compared to a previous offence are punishable

as money laundering. Concealment within the meaning of the composition of money laundering does not involve any concealment stemming from the use of criminal proceeds, the concealment is aimed at exploiting the economic system. Money laundering is a criminal offense if committed intentionally. A person must have the will to conceal the links between property and criminal origin and must be aware that the property is derived from criminal activity. The directive provides for the possibility for Member States to criminalize money laundering also if committed in negligence.

In Estonia, the definition of money laundering has been based on an international framework since its criminalization. National practice has also taken into account guidelines at international level and the same views have been reached in a number of positions on the content of the definition of money laundering. At the same time, the Supreme Court of Estonia has also taken different positions in the content of money laundering compared to international practice, the compatibility of which with the objectives of the European Union Directive on Countering Money Laundering by Criminal Law remains questionable.

In Estonia, an all-crime approach is applied when defining offences prior to money laundering. National practice lacks a common understanding of how the property must be shown to prove that it originates from predicate offence. The Supreme Court of Estonia has held that the court hearing in the money laundering case only has to resolve questions about whether predicate offence event has taken place and whether the property that is the object of the money laundering originates from this very predicate offence event. From the point of view of the Supreme Court of Estonia, it is not clear whether the indication of the origin of the criminal offence implies the indication of all the objective characteristics of a particular formation or whether the property originates from criminal activities can also be inferred in on the basis of the facts established, without reference to a particular criminal offence. Provided that it is possible to conclude criminal origin, the necessary scope of the event must be established in accordance to proven circumstances before it can be stated that the property is of criminal heritage.

The identification of a criminal offence prior to money laundering also depends on establishing the exact moment when money laundering started. In the money laundering process, different manipulation techniques are used against the property, but similar techniques are also used in the predicate offences. Therefore, it is often difficult to distinguish whether an act performed

on an asset is still a characteristic feature of a criminal offence by its nature, or whether an act on property can already be considered as concealment act for the purposes of money laundering. The Supreme Court of Estonia has held that it must be possible to distinguish a money laundering offence from a predicate offence and that its content must not be exhausted in a predicate offence. Thus, money laundering is not involved if the concealment operations are not distinguishable from the criminal offence prior to the money laundering.

The Supreme Court of Estonia makes money laundering conditional on the volume of assets laundered. From the point of view of the Supreme Court of Estonia, such operations do not qualify as money laundering, which in themselves correspond to the composition of the money laundering operation but are small-scale and do not have the potential to harm the economy. The Directive does not make money laundering dependent on the value of the assets laundered. Thus, the position of the Supreme Court is not compatible with the Directive if the composition of money laundering is deemed to be enforceable, without relying solely on the volume of the property, without taking into account other statutory characteristics.

The techniques and methods of money laundering have changed over time, and with it the regulation of money laundering has become wider. Countries have agreed within the EU on values that are protected by criminalizing money laundering. It is necessary for the national authorities to develop criteria for determining the criminal origin of the property. In practice, it is necessary to find out to what extent the predicate crime of money laundering must have been established in accordance with the facts of the subject matter of the proof, on the basis of which it can already be said with conviction that the property is of criminal origin.

Kasutatud allikad

Kasutatud õiguskirjandus

1. Arnone, M., Borlini, L. International anti-money laundering programs. Empirical assessment and issues in criminal regulation, - Journal of Money Laundering 2010/13 no 3.
2. Bell, R. E., Abolishing the concept of „predicate offence“. – Journal of Money Laundering Control. 2002/6, No 2.
3. Bell, R. E., Prosecuting the money launderers who act for organised crime. Journal of Money Laundering Control. 1999. Vol 3 No 2.
4. Bell, R. E., Proving the criminal origin of property in money-laundering prosecutions. – Journal of Money Laundering Control. 2000/4 No 1.
5. Bell, E., Concealing and disguising criminal property. – Journal of Money Laundering Control. 2009/12 No 3.
6. Boister, N., An introduction to transnational criminal law. Oxford University Press. Second edition 2018.
7. Conference of the parties. Assessment report of the conference of the parties to CETS no 198. Republic of Moldova, Strasbourg, 2014.
Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/conference-of-the-parties-council-of-europe-convention-on-laundering-s/168072b554>
8. Dannecker G. Money laundering and corruption: legal framework and distinctive features of German criminal law. Criminal Law aspects of the protection of the financial interests of the European union. Budapest: Wolters Kluwer Hungary Kft 2019.
Arvutivõrgus
https://hercule.uni-miskolc.hu/files/5694/Criminal_law_protection_fedellel.pdf
9. Durrieu, R., Rethinking money laundering and Financing of terrorism in international law. Towards a new global legal order. MartinusNijhoff Publishers. Leiden Boston 2013.
10. Evestus, S.-H., Eelkuriteo sisustamine rahapesukuriteo puhul. – Juridica 2015/V.
11. Feldmanis, L., Ploom, T., Rahapesu kriminaliseerimine: kelle suhte ja millise põhjendusega. – Juridica 2007/3.
12. Gelemerova, L.Y., The anti-money laundering in the system in the context of globalisation. Doktoritöö.
13. Gilmore, W. C., Dirty money: the evolution of money laundering countermeasures. Second edition. Council of Europe Publishing. 1999.

14. Gilmore W. C. Dirty money: the evolution of money laundering countermeasures. Third edition. Council of Europe Publishing 2004.
15. Hyttinen, T., Heinikoski, S. Justification of supranational criminal law – Analysis of collective securitization in the EU-level harmonization of money laundering provisions. – Maastricht Journal of European and Comparative Law. 2019/6, No 6.
16. Jderu, C. Money laundering, confiscation, freezing and seizing of proceeds of crime. Romanian perspective. Human rights issues. ERA Forum. 05.09.2016.
17. Kangur, A. Kuidas kõnelda USA karistusõigusest Mõne termini kasutusest. – Õiguskeel 2007/2 lk 1.
18. Karistusseadustik. Komm vlj .Koost Sootak, J., Pikamäe, P., 3 vlj. Tallinn: Juura 2009.
19. Karistusseadustik. Komm vlj. Koost Sootak, J., Pikamäe, P., 4. vlj. Tallinn: Juura 2015.
20. Karistusseadustik. Komm vlj. Koost Sootak, J., Pikamäe, P., 5. vlj. Tallinn: Juura 2021
21. Kärner, M. Direktiiv (EL) 2018/1673 rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil – Juridica 2019/7.
22. McCluskey, D. Money laundering: the disappearing predicate. – Criminal Law Review. 2009/10.
23. Met-Domestici, A. The reform of the fight against Money Laundering in the EU. Eucrim. – 2013/3.
24. Met-Domestici, A., The Fight against Money Laundering in the EU. – Eucrim, 2016/4.
25. Mitsilegas, V., Money laundering counter-measures in the European Union: a new paradigm of security governance versus fundamentaal legal principles. Haag Kluwer Law International 2003.
26. Murray, K. In the shadow of the dark twin – proving criminalirty in money laundering cases. – Journal of money Laundering 2016/19, no 04.
27. Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on countering money laundering by criminal law. COM (2016) 826 final. 21.12.2016.
28. Siitam-Nyiri, K., Karistusõiguse areng revisjonist Euroopa liidu ühtse karistusõiguseni. – Juridica 2014/8.
29. Siitam- Nyiri, K., Sootak, J. Täiesti tavaline äärmine abinõu. – Akadeemia 2015/11, lk 1961.
30. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Kirjastus Juura, Tallinn 2010.
31. Sootak, J., Karistusõigus. Üldosa. Kirjastus Juura, Tallinn, 2018.
32. Sootak, J., Majanduskriminaalõigus. Tartu: SA Eesti Õiguskeskus 1998.

33. Stessens, G., Money laundering: a new international law enforcement model. Cambridge 2000.
34. Tibar, I., Rahapesu kujunemisloost ja olemusest. – Juridica 2007/VIII.
35. Tibar, I. Rahapesu: kujunemislugu ja koosseis Eesti karistusõiguses. Tartu Ülikool, magistritöö 2007.
36. Vahtra, R., Tennusaar, A. jt. Rahapesu tõkestamise käsiraamat. Tallinn: 2006.

Kasutatud kohtupraktika

37. RKKKo 3-1-1-124-96
38. RKKKo 3-1-1-42-00.
39. RKKKo 3-1-1-34-05.
40. RKKKo 3-1-1-68-10.
41. RKKKm 3-1-1-97-10.
42. RKKKo 3-1-1-21-11.
43. RKKKo 3-1-1-41-11.
44. RKKKo 3-1-1-96-13.
45. RKKKo 3-1-1-94-14.
46. RKKKo 3-1-1-65-06
47. RKKKo 3-1-1-124-96
48. RKKKo 3-1-1-93-07.
49. RKKKo 3-1-1-41-11.
50. RKKKm 3-1-1-46-16.
51. RKKKm 1-17-5176/37.
52. RKKKo 1-16-2411.

Ringkonnakohtulahendid

53. Ringkonna kohus 1-09-20617.

Maakohutlahendid

54. Harju Maakohus 1-20-3799.
55. Harju Maakohus 1-08-16172.
56. Tartu Maakohus 1-19-1845.
57. Harju Maakohus 1- 19- 1496.
58. Pärnu Maakohus Pärnu kohtumaja 1-13-7654.
59. Viru Maakohus Narva kohtumaja 1-20-2023.

Euroopa Inimõiguste Kohus

60. EIKo 67335/01, Achour v France GC.
61. EIKo. 50425/06, Soros v France,
62. EIKo 11082/06 ans 113772/05, Khodorkovsky v Lebedev v Riussia.
63. EIKo 45771/99 Veeber vr Eesti.
64. EIKo. 23572/07. Zschüschen vs Belgia

Normatiivmaterjal sh EL normatiivmaterjal

65. Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. Warsaw, 16.05.2005, CETS no 198.
66. Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. Warsaw, 16.05.2005, CETS no 198. Appendix.
67. Euroopa Nõukogu rahapesu ja kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 2000, 7, 41.
68. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. a direktiiv 2014/42/EL kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta ELis. – EL T L 127, 29.04.2014.
69. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2015/849, 20. mai 2015, mis käsitleb finantssüsteemi rahapesu või terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 648/2012 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ ja komisjoni direktiiv 2006/70/EÜ. – EL T L 141/73.
70. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, 23.10.2018, rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. – EL T L 284/22.
71. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364.
72. Krediitiasutuste seadus. – RT I 1995, 4, 36.
73. Kriminaalkoodeks. - RT 1992,20,288; RT I 1994,50, 845.
74. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. – RT I, 17.11.2017, 2.
75. Rahapesu tõkestamise seadus. – RT I 1998, 110, 1811.
76. United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances. Vienna, 1988.

77. United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and The Protocols Thereto. Palermo Convention. 12.12.2000

Muud allikad

78. Communication from the commission to the European Parliament and the Council on an Action Plan for strengthening the fight against terrorist financing. COM (2016) 50 final, 02.02.2016.
79. Europol. Money Laundering.
Arvutivõrgus <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/economic-crime/money-laundering> (19.04.2021)
80. Explanatory report to Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. 16.05.2005. Warsaw.
81. Indirect Method of Proof Providin. Evidence in stand-alone money laundering investigations 2019. Version: Final, update of November 10th 2016 version.
Arvutivõrgus
<https://www.amlc.eu/wp-content/uploads/2019/04/Money-Laundering-the-Indirect-Method-of-Proof-2019.pdf>
82. Lissaboni leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut. ELT C 306, 17.12.2007.
83. Model provisions on money laundering, terrorist financing, preventive measures and procees of crime (for common law legal systems). UNODC, Commonwealth Secretariat and IMF. Report, april 2009.
84. Moneyval. Report on 4th assessment visit of Estonia. Recommendation 1, p 140, lk 49
85. Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on vountering money laundering by criminal law. COM (2016)826 final, 21.12.2016.
86. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valitsuskomisjoni analüüs ja ettepanekud. 2018, lk 48.
87. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõude seletuskirjad. 2007, 2017, 2019.
88. Sünonüümisõnastik.
Arvutivõrgus: <http://www.eki.ee/dict/sys/index.cgi?Q=varjama&F=M&C06=et> (19.04.2021).
89. The FATF Recommendations 3.

Arvutivõrgus: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

90. Unger, B., Addink, H., Walker, J. jt. Project „ECOLEF“ The Economic and Legal Effectiveness of Anti-Money Laundering and Combating Terrorist Financing Policy final report for the European Commission. 2013.

Arvutivõrgus:

[http://www2.econ.uu.nl/users/unger/ecolef_files/Final%20ECOLEF%20report%20\(digital%20version\).pdf](http://www2.econ.uu.nl/users/unger/ecolef_files/Final%20ECOLEF%20report%20(digital%20version).pdf) .